

A Contextual Analysis of the Causes and Consequences of Cohabitation in Tehran

Sama Moazzami * 

Master's degree in sociology from Kharazmi University, Tehran

Introduction

In recent decades, profound social, cultural, and economic transformations in Iran have significantly reshaped patterns of intimate and family relationships. One of the most visible manifestations of these changes is the emergence and growing prevalence of cohabitation—living together without formal marriage registration—especially in large metropolitan areas. This phenomenon, often referred to as “white marriage” in the Iranian public sphere, occupies a liminal space between tradition and modernity. It simultaneously reflects the rise of individualism and faces cultural stigmatization, legal vacuum, and social instability. This study focuses on Tehran with the aim of exploring the structural conditions, lived experiences, subjective meanings, and consequences of cohabitation among young people.

Literature Review

International scholarship has shown that cohabitation in modern societies reflects a redefinition of family, intimacy, and gender relations (Bumpass & Lu, 2000; Kiernan, 2004; Seltzer, 2000; Smock, 2000). Theoretical approaches link the rise of cohabitation to increasing individualization, the shift from institutionalized marriage to flexible partnerships, and the expansion of personal choice. In Iran, limited studies have discussed cohabitation mainly as a way to escape familial control and economic pressures. However, these studies are often descriptive or moralistic and rarely employ robust theoretical frameworks or explanatory qualitative methods. This research draws on grounded theory and the theoretical perspectives of Anthony Giddens and Zygmunt Bauman to analyze cohabitation not as mere deviation from social norms but as a social practice embedded in broader structural transformations.

* Corresponding Author: madadkar.hooshmand@gmail.com

How to Cite: Moazzami, S. (2025). A Contextual Analysis of the Causes and Consequences of Cohabitation in Tehran, *Journal of Social Work Research*, 11(42), 225-271.

Methodology

This qualitative study is based on the Grounded Theory approach. Data were collected through 17 semi-structured, in-depth interviews with men and women aged 20 to 35 who have experienced cohabitation in Tehran. Participants were selected through purposive and snowball sampling to capture gender, class, and family background diversity. Data analysis followed three stages—open, axial, and selective coding—resulting in a conceptual framework built around contextual, causal, intervening, strategic, and consequential categories. Data validity was ensured through participant validation and analytic triangulation. The theoretical framework combines Giddens' concept of the "pure relationship" and Bauman's idea of "liquid relationships," allowing for an analysis of both agency and structural dimensions.

Results

The analysis yielded five core themes:

1. **Contextual Conditions:** Migration to Tehran, high living costs, reduced family surveillance, generational gaps, the weakening of traditional authority, and the expansion of new private spaces have created fertile ground for cohabitation. Participants often framed cohabitation as a response to "urban life without support" and "economic hardship."
2. **Causal Conditions:** Dissatisfaction with traditional marriage patterns, economic and social pressures, negative experiences with family and friends' marriages, and the desire for more egalitarian and flexible relationships were key motivations for entering cohabiting arrangements.
3. **Intervening Conditions:** The expansion of social and cultural media, the erosion of traditional institutions (such as family and religion), and the emergence of new discourses on individualism and gender contributed to reinforcing this phenomenon.
4. **Strategies of Actors:** Participants described cohabitation as a means of "freedom of choice," "testing a relationship before marriage," "preserving personal autonomy," and "avoiding formal commitments." Many women also saw it as an opportunity to "renegotiate gender roles."
5. **Consequences:** While cohabitation enables more flexible and egalitarian relationships, it also produces multiple vulnerabilities, especially for women: familial rejection, legal precarity, anxiety due to secrecy, psychological instability, and insecurity. On a structural level, the findings point to declining interest in formal marriage, the weakening of the family as a social institution, and widening value gaps.

Discussion

Drawing on Giddens' theory of the "pure relationship," cohabitation in Tehran can be understood as a form of intimate relationship grounded in personal satisfaction, free choice, and communicative negotiation, rather than institutional and social obligations. However, unlike in Western societies, such relationships in Iran encounter cultural resistance and a lack of institutional support. From Bauman's perspective, cohabitation exemplifies the "liquidity of relationships" in late modernity—relationships that offer autonomy but also insecurity in the absence of legal and institutional protection. This duality of freedom and insecurity is clearly reflected in participants' narratives: they experience both a sense of liberation and an underlying anxiety stemming from instability and vulnerability.

Conclusion

Cohabitation in Tehran must be analyzed at the intersection of structure and agency. It is neither merely a deviation from traditional norms nor a straightforward symbol of modernity, but rather a social practice shaped by structural changes, economic pressures, and institutional gaps. While cohabitation allows young people to experience more equal and flexible relationships, it simultaneously exposes them to legal, social, and psychological vulnerabilities. This paradox lies at the heart of Bauman's "liquid modernity": relationships that promise freedom but undermine security. A productive social and policy response to this phenomenon requires realistic engagement, open public dialogue, and efforts to bridge the gap between legal frameworks and lived realities, rather than denial or repression.

Keywords: Grounded Study, Cohabiting Relationships, Modernity, Transformation of Gender relations, Individualism



تحلیل زمینه‌ای (علل و پیامدهای) هم‌باشی در شهر تهران

دانش‌آموخته کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی دانشگاه خوارزمی، تهران،
سما معظمی *  ID

ایران

چکیده

هم‌باشی به عنوان یکی از نمودهای مدرنیته در روابط خانوادگی، بیانگر تغییرات هنجاری و ساختاری در الگوی روابط عاطفی میان زوجین است. این پژوهش باهدف واکاوی زمینه‌ها، راهبردها و پیامدهای هم‌باشی در شهر تهران انجام شده است و می‌کوشد به این پرسش پاسخ دهد که این پدیده در چارچوب چه شرایط اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی شکل می‌گیرد. برای دستیابی به این هدف، از روش نظریه زمینه‌ای (گرند تئوری) استفاده شده و داده‌ها از طریق مصاحبه‌های عمیق نیمه ساختاریافته با ۱۷ نفر از افراد دارای تجربه هم‌باشی گردآوری و از طریق کدگذاری باز، محوری و گزینشی تحلیل شده‌اند. یافته‌های پژوهش، در چارچوب نظریه «رابطه ناب» آنتونی گیدنز، نشان می‌دهند که هم‌باشی بازتابی از گذار نسلی، فردگرایی، سیالیت روابط عاطفی و کمرنگ شدن پیوندهای سنتی در بستر مدرنیته شهری است. در سطح علّی، عواملی همچون مهاجرت به کلان‌شهر، تجربه‌های شکست‌خورده از ازدواج رسمی، فشارهای اقتصادی، کمرنگ شدن نظارت خانوادگی، و باور به برابری جنسیتی در انتخاب این سبک زندگی نقش دارند. تعاملات میان هم‌باشان نیز بیشتر بر استقلال فردی، نیازهای عاطفی متقابل و ساختارهای برابر مبتنی است. درعین حال، این سبک رابطه با پیامدهایی چون بی‌ثباتی روانی، طرد اجتماعی، و محرومیت از حمایت‌های قانونی همراه است.

واژه‌های کلیدی: مطالعه زمینه‌ای، روابط هم‌باشی، مدرنیته، تحول روابط زن و مرد، فردگرایی

مقدمه

در سال‌های اخیر، تغییرات گسترده در ساختار اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی جوامع به شکل‌گیری الگوهای جدیدی از روابط خانوادگی انجامیده است. یکی از این الگوهای نوپهور، «هم‌باشی» یا زندگی مشترک بدون ثبت رسمی ازدواج است که در آن دو فرد، معمولاً زن و مرد، بدون ثبت قانونی یا شرعی ازدواج، با یکدیگر زندگی می‌کنند. این پدیده که در ادبیات جامعه‌شناسی به‌طور مشخص تعریف‌شده (Seltzer, 2000: 1251)، اغلب با تغییر نگرش نسل‌های جوان نسبت به نهاد ازدواج، افزایش فردگرایی، و تأخیر در ازدواج رسمی همراه است (Perelli-Harris & et al., 2010: 798). در ایران، اصطلاح عامیانه ازدواج سفید برای اشاره به این پدیده رایج شده است. بااین‌حال، این اصطلاح به دلیل بار معنایی و فرهنگی خاص خود، با واژه «هم‌باشی» که در ادبیات علمی جهانی رواج دارد، هم‌معنا نیست.

در گفتمان عمومی ایران، اصطلاح «ازدواج سفید» اغلب بار ارزشی منفی دارد و در رسانه‌ها، نهادهای رسمی و عرف اجتماعی، به‌عنوان نوعی «ناهنجاری» یا «انحراف از الگوی مطلوب خانواده» معرفی می‌شود (خلیج آبادی، کاظمی پور و رحیمی، ۱۳۹۲: ۱۱). این واژه به‌طور ضمنی بر نوعی تشبیه و درعین‌حال مرزبندی با مفهوم رسمی ازدواج تأکید دارد؛ به‌طوری‌که «سفید» در این تعبیر، نشانه فقدان رسمیت، تعهد حقوقی یا مشروعیت شرعی است. از این منظر، «ازدواج سفید» بیش از آن‌که مفهومی تحلیلی باشد، در مقام یک برچسب اجتماعی^۱ به کار می‌رود که با خود دلالت‌هایی چون بی‌ثباتی، سستی ارزش‌ها، یا بحران خانواده را حمل می‌کند.

در مقابل، مفهوم «هم‌باشی»^۲ اصطلاحی تحلیلی و بین‌المللی در ادبیات جامعه‌شناختی و مطالعات خانواده است که به «زندگی مشترک دو فرد در رابطه‌ای عاطفی و اغلب جنسی، بدون ثبت رسمی ازدواج» اشاره دارد (Smock, 2000: 3). این

1. social labeling
2. cohabitation

اصطلاح فاقد بار ارزشی منفی یا داوری اخلاقی است و امکان بررسی پدیده در چارچوب مفاهیم علمی مانند سبک زندگی، دگرگونی خانواده، یا فردگرایی مدرن را فراهم می‌کند. در ادبیات علمی، هم‌باشی می‌تواند انواع مختلفی داشته باشد: هم‌باشی پیش از ازدواج، هم‌باشی جایگزین ازدواج، یا هم‌باشی گذرا (Bumpass & Lu, 2000: 39). از این رو، در این پژوهش، تمرکز اصلی بر مفهوم «هم‌باشی» است که امکان تحلیل علمی و انتقادی پدیده را در بستر اجتماعی-فرهنگی ایران فراهم می‌کند. با این حال، اصطلاح «ازدواج سفید» نیز به دلیل رواج آن در گفتمان عمومی، در تحلیل‌ها برای فهم معنای بومی پدیده مورد توجه قرار گرفته است؛ اما همواره با نگاه انتقادی به دلالت‌های ارزشی و گفتمانی آن.

مطالعات جهانی نشان می‌دهند که هم‌باشی به عنوان یک سبک زندگی، اغلب در بسترهایی پدیدار می‌شود که در آن‌ها یا نهاد ازدواج با بحران مشروعیت روبه‌رو شده یا ساختارهای اقتصادی و فرهنگی مانع تشکیل خانواده رسمی می‌شوند (Kiernan, 2004: 53). در ایران نیز تغییرات جمعیت شناختی و فرهنگی متعددی در دهه‌های اخیر، زمینه‌ساز دگرگونی در الگوهای سنتی ازدواج شده‌اند. از جمله این تحولات می‌توان به افزایش میانگین سن ازدواج برای مردان و زنان اشاره کرد؛ به طوری که بر اساس آمار رسمی، میانگین سن ازدواج مردان از حدود ۲۳ سال در دهه ۱۳۶۰ به بیش از ۲۸ سال در سال‌های اخیر افزایش یافته و سن ازدواج زنان نیز از حدود ۱۹ سال به بیش از ۲۴ سال رسیده است (احمدی، ۱۳۸۶؛ مرکز آمار ایران، ۱۴۰۱). این روند با کاهش نرخ ازدواج رسمی و افزایش نرخ طلاق همراه بوده، به گونه‌ای که بر اساس آمار ثبت‌احوال، نسبت طلاق به ازدواج از حدود ۱ به ۱۰ در اوایل دهه ۱۳۸۰ به حدود ۱ به ۳ در سال ۱۴۰۰ افزایش یافته است.

در کنار این تغییرات، افزایش سطح تحصیلات و نرخ اشتغال زنان، رشد شهرنشینی، و گسترش ارزش‌های فردگرایانه و انتخاب محور در میان نسل جوان، همگی از عواملی هستند که به تضعیف الگوهای سنتی ازدواج و ظهور سبک‌های

جدیدی از روابط عاطفی و خانوادگی کمک کرده‌اند. برخی پژوهشگران، از جمله آزاد ارمکی (۱۳۹۰)، معتقدند تحول در کارکردهای خانواده نیز نقش مؤثری در پیدایش و گسترش پدیده‌هایی چون هم‌باشی ایفا کرده است؛ خانواده دیگر نه صرفاً نهادی برای تولیدمثل و تداوم نسل، بلکه فضایی برای ابراز فردیت، نیازهای عاطفی و رضایت روانی تلقی می‌شود (آزاد ارمکی، ۱۳۹۰: ۴۵۹). همچنین افزایش فردگرایی به معنای ترجیح سبک زندگی مستقل، تأخیر در پذیرش مسئولیت‌های خانوادگی و تمرکز بر خودتحقق^۱ به جای پذیرش تعهدات سنتی ازدواج، یکی از علل گرایش به هم‌باشی محسوب می‌شود (Inglehart & Baker, 2000: 45).

باوجود رشد پدیده هم‌باشی در کلان‌شهرهای ایران، این نوع روابط از نظر قانونی در کشور به رسمیت شناخته نمی‌شود. فقدان چارچوب حقوقی و حمایتی برای چنین روابطی، به‌ویژه در موارد حساسی مانند بارداری، جدایی، یا آسیب‌های روانی ناشی از پایان رابطه، می‌تواند پیامدهای جدی و در برخی موارد جبران‌ناپذیری را برای افراد، به‌ویژه زنان، به دنبال داشته باشد (گلچین و صفری، ۱۳۹۶: ۳۳). درعین حال، دستگاه‌های فرهنگی و مذهبی نیز با این پدیده برخوردی انتقادی دارند، که همین موضوع باعث بروز نوعی تنش مستمر میان سبک‌های نوین زندگی و ارزش‌های سنتی جامعه شده است.

مطالعات پیشین در ایران عمدتاً بر جنبه‌های فرهنگی یا حقوقی هم‌باشی تمرکز داشته‌اند و کمتر به بررسی نظام‌مند و تجربی زمینه‌های اجتماعی و روانی بروز این پدیده، به‌ویژه در بستر شهری، پرداخته‌اند. تجربه زیسته افراد درگیر در این نوع روابط، به‌ویژه با در نظر گرفتن پیچیدگی‌های جنسیتی، طبقاتی، نسلی و هویتی، کمتر موضوع تحقیق کیفی قرار گرفته است.

بر این اساس، پژوهش حاضر در پی آن است تا با تمرکز بر تجربه زیسته زوجین

هم‌باش در شهر تهران، به بخشی از خلأهای موجود در ادبیات علمی این حوزه پاسخ دهد. هدف آن است که از خلال روایت‌های مشارکت‌کنندگان، زمینه‌ها، راهبردها و پیامدهای پدیده هم‌باشی شناسایی و تحلیل شوند. افزون بر آن، این پژوهش می‌کوشد تصویری چندبُعدی از ابعاد حقوقی، اقتصادی، روانی و فرهنگی این پدیده ارائه دهد و زمینه‌ای فراهم کند برای تدوین سیاست‌های اجتماعی کارآمد. این سیاست‌ها می‌توانند شامل آگاهی‌رسانی عمومی، طراحی مداخلات حقوقی حمایتی، یا تسهیل اصلاحات فرهنگی باهدف کاهش آسیب‌های احتمالی باشند.

شهر تهران به‌عنوان میدان پژوهش، به دلایل چندگانه‌ای انتخاب شده است: نخست آن‌که تهران به‌مثابه پایتخت و کلان‌شهری با تنوع بالای فرهنگی، قومی، طبقاتی و سبک‌های زندگی، نمونه‌ای فشرده و پیچیده از جامعه در حال گذار ایران محسوب می‌شود. دوم، داده‌های میدانی و شواهد تجربی حاکی از آن است که پدیده هم‌باشی در میان طبقات متوسط شهری، به‌ویژه در مناطق مرکزی و شمالی تهران، بیش از سایر نقاط کشور مشهود می‌شود. سوم، نرخ بالای مهاجرت داخلی و افزایش فردگرایی و ارزش‌های مدرن در میان جوانان تهرانی، زمینه بروز سبک‌های جدیدی از روابط عاطفی را فراهم کرده است. چهارم، تضاد آشکار میان ساختارهای سنتی/مذهبی با سبک‌های نوین زندگی در تهران، آن را به محیطی مناسب برای تحلیل تنش‌های فرهنگی، هنجاری و نسلی تبدیل کرده است. بنابراین، انتخاب تهران نه تنها بر مبنای سهولت دسترسی میدانی، بلکه با منطق نظری و تجربی صورت گرفته و یافته‌های حاصل از آن می‌تواند به درک عمیق‌تری از تحولات خانواده، روابط صمیمی و سبک زندگی در بافت شهری ایران بینجامد.

با توجه به نکاتی که طرح شد، این مقاله در پی پاسخ گفتن به این سؤالات است: زوجین هم‌باش چگونه به رابطه هم‌باشی وارد می‌شوند و این تصمیم را چگونه توجیه و تفسیر می‌کنند؟ چه زمینه‌های اجتماعی، فرهنگی، خانوادگی و اقتصادی در شکل‌گیری رابطه هم‌باشی مؤثرند؟ زوجین هم‌باش با چه موانع، فشارها یا چالش‌هایی

در جامعه و خانواده مواجه‌اند و چگونه با آن‌ها کنار می‌آیند؟ رابطه هم‌باشی چگونه بر درک افراد از مفاهیم سنتی مانند ازدواج، تعهد، و خانواده اثر می‌گذارد؟ روابط هم‌باشی چه پیامدهایی را در زندگی شخصی، خانوادگی و اجتماعی مشارکت‌کنندگان به همراه دارد؟ از این‌رو با توجه به اهمیت، پیچیدگی موضوع و حساسیت‌های موجود در این مسئله، بررسی و شناسایی زمینه‌ها، راهبردها (کنش‌ها) و پیامدهای ازدواج سفید می‌تواند گام مهمی در راستای تحقیقات آینده در حوزه زنان و خانواده باشد.

پیشینه تجربی

در سال‌های اخیر، هم‌باشی به‌عنوان یکی از سبک‌های نوین زندگی در ایران و جهان مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته است. بررسی مطالعات پیشین نشان می‌دهد که این پدیده به دلایل مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و روان‌شناختی میان جوانان، به‌ویژه در طبقات متوسط شهری و تحصیل‌کرده، گسترش یافته است. مطالعات انجام‌شده در جدول زیر به‌طور اجمالی بررسی شده‌اند:

جدول ۱- مرور اجمالی مطالعات پیشین

نویسندگان	سال	کشور	روش	یافته‌های کلیدی
عبد فخرآباد و محولاتی	۱۴۰۳	ایران	مقایسه‌ای - کمی	تفاوت نگرش به ازدواج در متأهلان رسمی و هم‌باش‌ها
عشایری و جهان‌پرور	۱۴۰۳	ایران	کیفی - جامعه‌شناختی	فشار اقتصادی، افول ارزش‌های دینی و کنترل اجتماعی
علی‌وردی‌نیا و همکاران	۱۴۰۲	ایران	پیمایش (نظریه یادگیری اجتماعی)	نگرش مثبت دانشجویان؛ تأثیر تقویت، تقلید، پیوند افتراقی
علیزاده سامع و جلیلیان آذر	۱۴۰۲	ایران	تحلیلی	پیامدهای منفی هم‌باشی بر سلامت روان و حقوق زنان
مظفری	۱۴۰۲	ایران	کتابخانه‌ای	هم‌باشی موجب بی‌ثباتی، طرد اجتماعی، نارضایتی خانوادگی

نویسندگان	سال	کشور	روش	یافته‌های کلیدی
حیدری‌نیا و همکاران	۱۴۰۲	ایران	تحلیل نظری	پیامدهای روانی-اجتماعی؛ لزوم سیاست‌گذاری فرهنگی
عسکری و همکاران	۱۴۰۲	ایران	مروری	لزوم پیشگیری از هم‌باشی با مداخلات فرهنگی و قانونی
یوانده و مویوا	۲۰۲۴	نیجریه	پیمایشی	نگرش مثبت به هم‌باشی؛ پیامدهای اخلاقی، روانی، اجتماعی
آون و همکاران	۲۰۲۳	نیجریه	پیمایشی	فشار اقتصادی، نبود خوابگاه، افول ارزش‌های اخلاقی
لیلیان	۲۰۲۲	ترکیه	پیمایشی	رشد هم‌باشی در میان جوانان ترک تحت تأثیر فرهنگ غربی
چیت‌ساز	۱۴۰۱	ایران	فرا ترکیب	رواج هم‌باشی در طبقه متوسط شهری و تحصیل‌کردگان
مطلق و قریشی	۱۴۰۱	ایران	نظریه زمینه‌ای	سه دسته عامل اقتصادی، حقوقی، اجتماعی در شکل‌گیری هم‌باشی
امیدوار و همکاران	۱۴۰۱	ایران	تحلیل مصاحبه	هم‌باشی در گذار جامعه از سنت به مدرنیته
توکل و همکاران	۱۴۰۰	ایران	تحلیلی - فقهی	ناسازگاری هم‌باشی با فقه اسلامی و نظام حقوقی ایران
احمدوند شاهوردی	۱۴۰۰	ایران	پدیدارشناسی	هم‌باشی به مثابه راه‌گزین از ازدواج رسمی، اما پرمخاطره
فاضلی و شفیق	۲۰۲۰	لبنان	ترکیبی	هم‌باشی راهی برای فرار از ازدواج سنتی و کنترل خانواده
مهدوی	۲۰۱۹	پاکستان	مصاحبه	فقر، شهری شدن و ضعف نهاد خانواده عوامل گرایش به هم‌باشی
اعتمادی فرد و حسینی	۱۳۹۸	ایران	پدیدارشناسی	تداوم قواعد خانواده حتی در قالب هم‌باشی
رمضانی فر و آدیش	۱۳۹۷	ایران	مصاحبه کیفی	انگیزه‌ها: آزادی، فرار از سنت؛ پیامدها: بی‌ثباتی و نگرانی اجتماعی
گلچین و صفری	۱۳۹۶	ایران	ترکیبی	هم‌باشی پاسخی آگاهانه به فشارهای اقتصادی-اجتماعی

مرور مطالعات داخلی و خارجی انجام‌شده در سال‌های اخیر نشان می‌دهد که پدیده هم‌باشی یا «ازدواج سفید» در ایران و سایر کشورها با زمینه‌های فرهنگی مختلف، به‌طور فزاینده‌ای موردتوجه قرار گرفته است. یافته‌های پژوهش‌های انجام‌شده را می‌توان از چند منظر کلیدی تحلیل کرد:

اغلب مطالعات داخلی، به‌ویژه پژوهش‌های کیفی و جامعه‌شناختی جدیدتر مانند عشایری و جهان‌پرور (۱۴۰۳)، مطلق و قریشی (۱۴۰۱) و امیدوار و همکاران (۱۴۰۱)، بر مجموعه‌ای از عوامل ساختاری در شکل‌گیری هم‌باشی تأکید دارند؛ ازجمله:

- مشکلات اقتصادی (فقر، بیکاری، هزینه‌های بالای ازدواج)
 - بحران‌های ارزشی (افول ارزش‌های دینی و عرفی)
 - ضعف نهادهای رسمی تنظیم‌کننده رابطه (خانواده، نهادهای دینی و حقوقی)
- مطالعات بین‌المللی نیز، به‌ویژه در کشورهای هم‌فرهنگ یا در حال گذار مانند پاکستان، لبنان و ترکیه، عواملی مشابه را شناسایی کرده‌اند. در پژوهش‌های نیجریه‌ای مانند یوانده و مویوا^۱ (۲۰۲۴) و آون و همکاران^۲ (۲۰۲۳) نیز فشار اقتصادی، عدم‌حمایت خانوادگی و تضعیف باورهای دینی نقش اساسی داشته‌اند.
- مطالعاتی مانند علیوردی‌نیا و همکاران (۱۴۰۲) و یوانده و مویوا (۲۰۲۴) نشان داده‌اند که نگرش‌های مثبت نسبت به هم‌باشی در میان نسل جوان و به‌ویژه دانشجویان در حال افزایش است. در این مطالعات، تأثیر رسانه‌ها، نرمال‌سازی روابط پیش از ازدواج، و گسست بین نسل‌ها از عوامل مؤثر در تغییر نگرش محسوب می‌شوند. بخش قابل‌توجهی از مطالعات - چه در ایران و چه در سایر کشورها - به پیامدهای منفی این سبک زندگی پرداخته‌اند. پژوهش‌هایی مانند علیزاده سامع و جلیلیان آذر (۱۴۰۲) و مظفری (۱۴۰۲) در ایران، و همچنین آون (۲۰۲۳) و آدنیی^۳ (۲۰۱۹) در خارج، از

1. Yewande & Mayowa
2. Avon & et al.
3. Adeniyi

آسیب‌هایی نظیر:

- بی‌ثباتی روانی و عاطفی
- آسیب به سلامت روان زنان
- نبود حمایت قانونی و اجتماعی
- افزایش طرد و انزوای اجتماعی گزارش داده‌اند. به‌ویژه در بافت ایران، نبود چارچوب حقوقی روشن برای این نوع روابط، موجب آسیب‌پذیری بیشتر زنان شده است.

پژوهش‌هایی مانند حیدری‌نیا و همکاران (۱۴۰۲) و چیت‌ساز (۱۴۰۱) تلاش کرده‌اند تا با استفاده از چارچوب‌های نظری، به تحلیل منسجم‌تری از این پدیده دست یابند. بااین‌حال، هنوز در بیشتر پژوهش‌ها فقدان انسجام نظری، به‌ویژه در پیوند میان داده‌های تجربی و نظریه‌های کلان روابط مدرن (مانند نظریه گیدنز درباره «رابطه ناب») به چشم می‌خورد.

اگرچه دامنه مطالعات افزایش‌یافته، اما همچنان خلأهایی در ادبیات پژوهش مشهود است:

- بیشتر پژوهش‌ها بر کلان‌شهرها (به‌ویژه تهران) متمرکزند و از فضاهای مذهبی‌تر یا سنتی‌تر غفلت شده است.
- مطالعات کیفی نسبتاً محدودند و تمرکز عمده بر نگرش‌ها یا تحلیل‌های ثانویه بوده است.

- پیوند میان داده‌های تجربی و نظریه‌های جامعه‌شناسی خانواده، مدرنیته و جنسیت هنوز نیازمند تقویت است.

درمجموع، مطالعات پیشین تصویر نسبتاً جامعی از پدیده هم‌باشی در ایران ترسیم کرده‌اند، اما همچنان نیاز به پژوهش‌هایی با روش‌شناسی عمیق‌تر، تمرکز بر تجربه زیسته، تحلیل‌های زمینه‌مند و تلفیق نظری محسوس است. پژوهش حاضر در پی آن است که با تمرکز بر تجربه زیسته جوانان در شهر تهران، و با اتکا به نظریه گیدنز

درباره «رابطه ناب»، این خلأ را تا حدی جبران کند و فهمی دقیق‌تر از علل، زمینه‌ها و پیامدهای هم‌باشی در بستر فرهنگی-اجتماعی ایران ارائه دهد.

ملاحظات مفهومی

با توجه به ماهیت کیفی این پژوهش و اتخاذ رویکرد نظریه‌پردازی داده بنیاد، فرایند تحلیل بر اساس استقراء از داده‌های میدانی و بدون فرض پیشینی درباره چارچوب نظری انجام شده است. در این نوع پژوهش‌ها، هدف تولید مفاهیم و نظریه‌هایی است که از دل داده‌ها برمی‌خیزند، نه آزمون نظریه‌های از پیش موجود. بااین‌حال، در مرحله تفسیر و تبیین یافته‌ها، بهره‌گیری از برخی مفاهیم نظری موجود به‌منظور تحلیل لایه‌های معنایی پدیده مورد مطالعه رایج و سودمند است. ازاین‌رو، در این پژوهش از دیدگاه‌های آنتونی گیدنز و زیگموند باومن در مقام چارچوب مفهومی تفسیری استفاده شده است.

آنتونی گیدنز^۱ (۱۹۹۲) مفهومی را تحت عنوان رابطه ناب^۲ معرفی می‌کند که به روابطی اشاره دارد که مبتنی بر انتخاب آزاد، صمیمیت عاطفی، و رضایت متقابل شکل می‌گیرند و صرفاً در صورتی تداوم می‌یابند که برای هر دو طرف مطلوبیت داشته باشند. این روابط برخلاف ازدواج‌های سنتی، نه بر پایه ضرورت‌های اقتصادی یا اجتماعی، بلکه بر مبنای تصمیم فردی، اعتماد متقابل و برابری طرفین بنیان می‌گیرند. یافته‌های میدانی پژوهش حاضر نشان می‌دهد که بسیاری از مشارکت‌کنندگان، هم‌باشی را راهی برای تجربه عاطفی و شناختی پیش از تعهد رسمی، یا وسیله‌ای برای حفظ استقلال فردی می‌دانند؛ امری که با ابعاد رابطه ناب گیدنز هم‌راستا است. برای نمونه، زوج‌ها اغلب تأکید کرده‌اند که نمی‌خواهند زیر فشارهای خانوادگی یا اجتماعی تن به ازدواج دهند، بلکه می‌خواهند از سر انتخاب شخصی وارد رابطه شوند. همچنین،

1. Anthony Giddens
2. Pure Relationship

همان‌گونه که گیدنز تأکید می‌کند، رابطه ناب الزاماً پایدار نیست و می‌تواند به‌سادگی پایان یابد (گیدنز، ۱۴۰۰: ۲۲؛ گیدنز، ۱۳۹۲: ۴۳۳).

باین‌حال، باید توجه داشت که مفهوم رابطه ناب در بستر جوامع غربی توسعه یافته است؛ جوامعی که در آن‌ها هم‌باشی، مشروعیت حقوقی و حمایت‌های قانونی دارد. در مقابل، در ایران فقدان چارچوب قانونی و فشارهای فرهنگی بر این نوع روابط، می‌تواند بی‌ثباتی آن‌ها را تشدید کند؛ نه لزوماً به دلیل انتخاب آزاد، بلکه به‌واسطه ناامنی ساختاری.

در کنار آن، زیگموند باومن^۱ (۲۰۰۰؛ ۲۰۰۳) به تحولات روابط انسانی در دنیای مدرن می‌پردازد. از دیدگاه او، روابط صمیمی در عصر مدرن سیال، ناپایدار، فردمحور و گذرا شده‌اند. افراد اغلب به‌جای پیوندهای بلندمدت، به دنبال روابطی کم‌هزینه‌تر از منظر روانی، عاطفی و اجتماعی هستند. یافته‌های پژوهش حاضر نیز مؤید این نگرش است: مصاحبه‌شوندگان بارها از تمایل به فرار از تعهدات سنتی ازدواج، تأکید بر استقلال فردی، و نبود افق بلندمدت در روابط خود سخن گفته‌اند. این ویژگی‌ها با مؤلفه‌های رابطه سیال در نظریه باومن هم‌خوانی دارد (باومن، ۱۳۹۲).

در این پژوهش، دیدگاه‌های گیدنز و باومن به‌صورت مکمل و در مرحله تفسیر داده‌ها به کار گرفته شده‌اند. گیدنز به فهم انگیزه‌های روانی و عاطفی در سطح فردی کمک می‌کند، درحالی‌که باومن امکان تحلیل زمینه‌های کلان اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی مؤثر بر ناپایداری روابط را فراهم می‌سازد. هرچند این نظریه‌ها در بافت جوامع غربی تدوین شده‌اند، اما تطبیق آن‌ها با زمینه ایرانی - همراه با تعدیل مفهومی - امکان‌پذیر و ضروری به نظر می‌رسد. در ایران، انتخاب آزاد در روابط صمیمی اغلب با ساختارهای سنتی و فشارهای اجتماعی در تعارض قرار دارد و همین امر، به همراه فقدان حمایت قانونی، موجب می‌شود بی‌ثباتی روابط هم‌باشی در جامعه ایران حتی از جوامع غربی شدیدتر باشد. همچنین، فردگرایی به‌مثابه یک ارزش فرهنگی، هنوز به‌طور

کامل در جامعه نهادینه نشده است و بسیاری از جوانان در تنش میان سنت و مدرنیته به سر می‌برند. بنابراین، بهره‌گیری از این نظریه‌ها در تحلیل داده‌های کیفی این پژوهش، با در نظر گرفتن زمینه فرهنگی و اجتماعی خاص ایران و به‌صورت تفسیری، صورت گرفته است.

روش‌شناسی

این پژوهش با رویکرد کیفی و با بهره‌گیری از روش نظریه‌پردازی داده بنیاد و بر اساس نسخه بازبینی شده کوربین و اشتراوس (۲۰۱۵) انجام شده است. پدیده هم‌باشی یا آنچه در ادبیات عمومی به‌عنوان «ازدواج سفید» شناخته می‌شود، در بستر فرهنگی و اجتماعی ایران، پدیده‌ای نوظهور، حساس و فاقد چارچوب نظری بومی و منسجم است. ازاین‌رو، روش نظریه‌پردازی داده بنیاد به‌عنوان روشی اکتشافی و استقرایی، امکان مناسبی را برای تولید مفاهیم و مقوله‌ها از دل داده‌های میدانی فراهم می‌سازد. همان‌گونه که در بخش ملاحظات مفهومی ذکر شد، دیدگاه‌های گیدنز و باومن صرفاً در مراحل نهایی تحلیل و در قالب «عدسی مفهومی» برای تفسیر یافته‌ها به کار گرفته شدند و نقش چارچوب نظری پیشینی نداشته‌اند. این دیدگاه‌ها، به‌ویژه در مرحله کدگذاری محوری و تحلیل روابط علی-زمینه‌ای، در جهت غنای تبیین نظری پژوهش مورد استفاده قرار گرفتند.

از نمونه‌گیری هدفمند برای انتخاب مشارکت‌کنندگان استفاده شد. معیارهای ورود به مطالعه عبارت بودند از:

۱. داشتن تجربه زندگی در رابطه هم‌باشی برای حداقل شش ماه؛
۲. ساکن بودن در شهر تهران؛
۳. داشتن تمایل و توانایی مشارکت در مصاحبه عمیق؛
۴. تنوع حداکثری در متغیرهای جمعیت شناختی (جنسیت، سن، تحصیلات، وضعیت شغلی، مدت رابطه).

برای تحقق اصل تنوع نظری^۱ تلاش شد مشارکت‌کنندگانی با زمینه‌های متنوع انتخاب شوند. این تنوع در جدول مشخصات دموگرافیک مشارکت‌کنندگان منعکس شده است. درمجموع ۱۷ مصاحبه انجام شد که با رسیدن به اشباع نظری، روند گردآوری داده متوقف گردید.

به دلیل حساسیت فرهنگی موضوع، دسترسی به مشارکت‌کنندگان از طریق ترکیب دو روش نمونه‌گیری هدفمند و گلوله برفی صورت گرفت. ابتدا دو فرد واجد شرایط از طریق آشنایان مطلع پژوهشگر شناسایی شدند و سپس سایر مشارکت‌کنندگان از طریق معرفی افراد قبلی وارد مطالعه شدند. برای حفظ امنیت و رفاه روانی مشارکت‌کنندگان، اصل رازداری، استفاده از نام مستعار، رضایت آگاهانه و آزادی انصراف از ادامه مصاحبه در هر لحظه رعایت شد. مصاحبه‌ها در مکان‌های امن، موردتوافق و با فضای دوستانه انجام شد.

ابزار اصلی گردآوری داده‌ها، مصاحبه‌های عمیق نیمه ساختاریافته بود که هرکدام بین ۹۰ دقیقه تا ۲ ساعت به طول انجامید. مجموع زمان مصاحبه‌ها بیش از ۳۲ ساعت بود. تمامی مصاحبه‌ها پس از ضبط، به‌طور کامل پیاده‌سازی و سپس با سه مرحله کدگذاری باز، محوری و انتخابی بر اساس الگوی کوربین تحلیل شدند. فرایند تحلیل به‌صورت مداوم همراه با جمع‌آوری داده (تحلیل هم‌زمان^۲) انجام شد.

شهر تهران به‌عنوان میدان اصلی پژوهش انتخاب شد، چراکه از یک‌سو به‌مثابه کلان‌شهر دارای تنوع فرهنگی و سبک‌های زندگی مدرن است و از سوی دیگر، بستر ظهور روابط نوینی چون هم‌باشی در طبقات متوسط شهری را فراهم کرده است. تضادهای آشکار میان سنت و مدرنیته در این شهر، امکان تحلیل نظری دقیق‌تری را فراهم می‌سازد.

1. theoretical variation
2. constant comparative method

برای سنجش اعتبار (اعتمادپذیری) پژوهش کیفی، به‌جای معیارهای رایج در پژوهش‌های کمی، از چهار ملاک پیشنهادی لینکن و گوبا^۱ (۱۹۸۵) استفاده شد که در اینجا دو مورد از آن‌ها به‌طور خاص موردتوجه قرار گرفته است:

۱. قابلیت تصدیق^۲

فرایند تحلیل داده‌ها به‌گونه‌ای مستندسازی شد که مسیر استدلال و استخراج کدها، مقوله‌ها و مدل نهایی قابل‌پیگیری باشد. کلیه مراحل کدگذاری و تصمیم‌گیری‌های تحلیلی در دفاتر یادداشت پژوهشی ثبت شده‌اند. همچنین، برای افزایش دقت و پرهیز از سوگیری، بخشی از داده‌ها با همکاری یک پژوهشگر همکار مرور و تحلیل تطبیقی شد (کدگذاری مضاعف در مرحله باز).

۲. قابلیت انتقال^۳

توصیف زمینه‌ای غنی از موقعیت فرهنگی، اجتماعی و زیستی مشارکت‌کنندگان ارائه شده است تا خواننده بتواند درباره امکان تعمیم تحلیلی^۴ به موقعیت‌های مشابه قضاوت کند. تنوع در نمونه‌گیری، نقل‌قول‌های مستقیم از مصاحبه‌شوندگان، و تحلیل در بستر زمینه اجتماعی تهران، همگی در راستای ارتقای قابلیت انتقال یافته‌ها بوده‌اند. فرایند گردآوری داده تا زمان اشباع نظری ادامه یافت. پس از ۱۲ مصاحبه، مقوله‌ها تثبیت شدند، اما برای اطمینان، پنج مصاحبه دیگر انجام شد که هیچ مفهوم جدیدی به مدل اضافه نکرد و محتوای پیشین را تقویت کرد. مقوله‌هایی مانند «فرار از تعهد رسمی»، «جست‌وجوی رابطه برابر»، یا «ترس از طرد اجتماعی» بارها و با واژگان متفاوت در مصاحبه‌ها تکرار شدند.

1. Lincoln & Guba
2. Confirmability
3. Transferability
4. analytic generalization

ازجمله چالش‌های این پژوهش، ترس برخی مشارکت‌کنندگان از برچسب اجتماعی و فاش شدن هویت‌شان بود. باوجود تلاش برای ایجاد فضای امن، امکان بروز خودسانسوری یا سانسور ناخودآگاه همچنان وجود دارد. همچنین، به دلیل دشواری دسترسی، تنوع فرهنگی نمونه‌ها به‌ویژه در میان اقشار مذهبی‌تر یا طبقات فرودست کمتر از حد مطلوب بود؛ موضوعی که ممکن است بر دامنه تعمیم تحلیلی یافته‌ها تأثیرگذار باشد.

میدان پژوهش حاضر شامل ۱۷ مشارکت‌کننده (۸ زن و ۹ مرد) از شهر تهران است که تجربه زیسته رابطه هم‌باشی (با مدت‌زمانی از ۱ تا ۱۰ سال) را داشته‌اند. از نظر سنی، دامنه سنی مشارکت‌کنندگان از ۲۳ تا ۶۰ سال را در برمی‌گیرد. بااین‌حال، اکثریت افراد (بیش از دوسوم) در بازه سنی ۳۰ تا ۴۵ سال قرار دارند که نشان می‌دهد رابطه هم‌باشی در میان جوانان و میان‌سالان طبقه متوسط شهری شایع‌تر است.

از نظر تحصیلات، بخش عمده‌ای از مشارکت‌کنندگان دارای تحصیلات دانشگاهی (کارشناسی یا کارشناسی ارشد) هستند، و تنها سه نفر دارای تحصیلات زیر دیپلم یا دیپلم‌اند. این ترکیب نشان می‌دهد که پدیده هم‌باشی در این میدان بیشتر در میان افرادی با سرمایه فرهنگی بالاتر شکل گرفته است. از نظر شغلی و اقتصادی، طیفی از موقعیت‌های کاری مشاهده می‌شود: از مشاغل رسمی (مانند کارمند بانک، داروخانه یا شرکت بیمه) تا مشاغل آزاد (مربی بدن‌سازی، مترجم، راننده و بازاریاب). این تنوع گویای آن است که پدیده هم‌باشی منحصر به یک گروه خاص اقتصادی نیست، اما غلبه با مشاغل غیررسمی و غیردولتی است؛ که می‌تواند با تمایل به استقلال فردی و گریز از ساختارهای کنترل‌گرستی در ارتباط باشد.

از نظر وضعیت تأهل پیشین، ۵ نفر از مشارکت‌کنندگان تجربه طلاق داشته‌اند. این مسئله نشان می‌دهد که هم‌باشی گاه به‌عنوان بدیلی برای ازدواج مجدد یا راهکاری برای پرهیز از تعهدات حقوقی سنگین ازدواج رسمی انتخاب می‌شود. از نظر ریشه جغرافیایی و وضعیت سکونت، ۹ نفر از مشارکت‌کنندگان مهاجر به تهران بوده‌اند که از شهرهایی

تحلیل زمینه ای (علل و پیامدهای) هم‌باشی در شهر تهران، معظمی | ۲۴۳

چون مشهد، رشت، تبریز، همدان، اهواز و شیراز آمده‌اند. این ترکیب گویای آن است که تهران، با فراهم آوردن فضایی نسبتاً بازتر و متنوع‌تر، به بستری برای تجربه سبک‌های زندگی متفاوت و دور از کنترل اجتماعی شدید در زادگاه تبدیل شده است. در مجموع، میدان پژوهش حاضر نمایانگر گروهی ناهمگون اما معنادار از مردان و زنان در تهران است که در میانه تنش بین ارزش‌های سنتی و سبک‌های زندگی مدرن قرار دارند. این تنوع، امکان تحلیل چندبُعدی پدیده هم‌باشی را از منظرهای فردی، جنسیتی، طبقاتی، فرهنگی و شهری فراهم می‌سازد.

جدول ۲- مشخصات مشارکت‌کنندگان

ردیف	نام	سن	میزان تحصیلات	شغل	وضعیت تأهل پیشین	مدت رابطه	وضعیت سکونت در تهران
۱	آرام	۳۷ سال	کارشناسی	شاغل در دفتر بیمه	مجرد	۱۰ سال	بومی تهران
۲	غزل	۲۳ سال	دانشجو کارشناسی	مترجم	مجرد	۲,۵ سال	مهاجر (اصفهان)
۳	زهرا	۴۰ سال	کارشناسی ارشد	کارمند شرکت حسابداری	مجرد	۴ سال	بومی تهران
۴	امیر	۳۵ سال	کارشناسی ارشد	راننده	مجرد	۲,۵ سال	مهاجر (رشت)
۵	علی	۳۲ سال	کارشناسی	کارمند بانک	مجرد	۱ سال	بومی تهران
۶	علیرضا	۳۱ سال	کارشناسی	مربی بدن‌سازی	مجرد	۵ سال	مهاجر (مشهد)
۷	رضا	۳۹ سال	کارشناسی	بازاری - شغل آزاد	مطلقه	۳ سال	بومی تهران
۸	میترا	۳۶ سال	کارشناسی	وکیل	مجرد	۳ سال	بومی تهران
۹	لیلا	۲۳ سال	دانشجو کارشناسی	بازاریابی	مجرد	۲ سال	مهاجر (اهواز)

ردیف	نام	سن	میزان تحصیلات	شغل	وضعیت تأهل پیشین	مدت رابطه	وضعیت سکونت در تهران
۱۰	شیوا	۲۴ سال	کارشناسی	منشی شرکت	مجرد	۲ سال	بومی تهران
۱۱	حسین	۶۰ سال	دیپلم	بازنشسته	بیوه	۴ سال	مهاجر (همدان)
۱۲	مریم	۴۷ سال	دیپلم	خانه دار	مطلقه	۴ سال	بومی تهران
۱۳	ندا	۴۱ سال	کارشناسی	خانه دار	مجرد	۷ سال	مهاجر (تبریز)
۱۴	مجید	۳۸ سال	دیپلم	کارمند شرکت بازرگانی	مطلقه	۶ سال	بومی تهران
۱۵	سحر	۳۰ سال	کارشناسی	آرایشگر	مجرد	۲ سال	مهاجر (کرج)
۱۶	سارا	۲۶ سال	دانشجوی پزشکی	کارمند داروخانه	مجرد	۳ سال	بومی تهران
۱۷	محمد	۴۳ سال	دکتری	مترجم	مطلقه	۵ سال	مهاجر (شیراز)

یافته‌های پژوهش

یافته‌های این پژوهش در پنج بخش «شرایط زمینه‌ای»، «شرایط علی»، «تعامل»، «شرایط مداخله‌گر» و «پیامدها» روایت شده‌اند. در هر کدام از این بخش‌ها از مقولاتی تشکیل شده که از مصاحبه‌ها استخراج شده است. همچنین در هر بخش مصادیق و نقل قول‌هایی از مصاحبه‌ها و تجربیات و روایات بیان شده توسط مشارکت‌کنندگان آورده است. جدول ۲ خلاصه‌ای از مهم‌ترین مضامین استخراج شده از مصاحبه، بدست می‌دهد.

جدول ۳- مرحله استخراج مفاهیم

ردیف	نام	توضیح مفاهیم
۱	آرام	مخالفت خانواده فرد با ازدواج رسمی آنان، ارضای نیازهای عاطفی و جنسی، محرومیت از حقوق و مزایای ازدواج رسمی
۲	غزل	ارضای نیازهای جنسی و عاطفی، عدم تعهد، مخالفت با ازدواج رسمی و اعتقاد به برابری میان زن و مرد
۳	امیر	ارضای نیازهای جنسی و تنوع‌طلبی و لذت‌جویی در رابطه، مشکلات اقتصادی و مهاجرت به تهران و هم‌خانگی، عدم اعتقاد به ارزش‌های دینی، مخالفت با ازدواج رسمی و مهریه‌های سنگین و عدم پرداخت آن
۴	علی	ارضای نیازهای جنسی و خوش‌گذرانی در رابطه، عدم تعهد، حفظ آزادی‌های فردی در روابط، برابری اقتصادی زن و مرد، مخالفت با ازدواج رسمی به دلیل عدم فرصت شناخت کافی طرفین
۵	علیرضا	ارضای نیازهای جنسی و عاطفی، مخالفت با ازدواج رسمی، قوانین و مسئولیت‌های زناشویی، مشکلات اقتصادی و خرج و مخارج شروع زندگی مشترک در ازدواج‌های رسمی
۶	زهرا	ارضای نیازهای جنسی و عاطفی، اعتقاد به آزادی و برابری، مخالفت با ازدواج رسمی به دلیل عدم فرصت شناخت کافی طرفین، مشکلات اقتصادی و مهاجرت به تهران و هم‌خانگی، عدم نظارت خانواده و بی‌اطلاعی از وضعیت فرد
۷	رضا	ارضای نیازهای جنسی و عاطفی، مخالفت با ازدواج رسمی به دلیل تجربه شکست در آن و مهریه‌های سنگین و عدم توانایی پرداخت آن، عدم تعهد و مسئولیت به‌طرف مقابل، عدم پابندی به ارزش‌های دینی
۸	میترا	لذت‌جویی و خوش‌گذرانی، مخالفت با ازدواج رسمی به دلیل عدم مسئولیت‌های سنگین زندگی زناشویی و سلب آزادی‌های فردی، بارداری ناخواسته و سقط‌جنین
۹	لیلا	ارضای نیازهای جنسی و عاطفی، حفظ آزادی‌های فردی در رابطه و برابری حقوقی و اقتصادی، مخالفت با ازدواج رسمی به دلیل اعتقاد به نابرابری‌های موجود میان زن و مرد
۱۰	شیوا	ارضای نیازهای جنسی، حفظ آزادی و برابری حقوقی و اقتصادی
۱۱	حسین	ارضای نیازهای جنسی، عدم تعهد، مخالفت با ازدواج رسمی به دلیل قوانین و مسئولیت‌های زندگی زناشویی
۱۲	مریم	ارضای نیازهای جنسی و عاطفی، مخالفت با ازدواج رسمی به دلیل تجربه شکست در آن و اعتقاد به نابرابری حقوقی زن و مرد، محرومیت از حقوق و مزایای ازدواج رسمی
۱۳	ندا	ناعادلانه دانستن قوانین ازدواج در کشور برای زنان و مردان، ترس از سرزنش و قضاوت

		اجتماعی در صورت شکست در ازدواج رسمی، تمایل به حفظ استقلال فردی در رابطه، عدم تعهد رسمی به طرف مقابل
۱۴	مجید	ارضای نیاز جنسی، تجربه شکست در ازدواج قبلی و بی‌اعتمادی به نظام رسمی ازدواج، گرایش به آزادی در روابط عاطفی، مخالفت با مهریه و قوانین نابرابر ازدواج، پرهیز از مسئولیت‌های حقوقی و اجتماعی ازدواج رسمی
۱۵	سحر	تمایل به تجربه رابطه عاطفی بدون تعهد رسمی، آزادی در تصمیم‌گیری و خروج از رابطه در صورت نارضایتی، عدم اعتماد به نهاد ازدواج، مخالفت با ساختارهای مردسالارانه خانواده
۱۶	سارا	رفع نیاز عاطفی، عدم باور به نهاد خانواده به سبک سنتی، نابرابری در ساختار حقوقی ازدواج رسمی، تمایل به استقلال کامل در روابط عاطفی و جنسی، بی‌اعتمادی به ساختار ازدواج مبتنی بر نقش‌های سنتی
۱۷	محمد	فرار از کنترل خانواده و هنجارهای اجتماعی محدودکننده، تمایل به مدیریت رابطه به صورت فردی و بدون دخالت بیرونی، تجربه مشکلات عملی در ازدواج رسمی (مثل بارداری، بیماری، هزینه‌ها) و ترجیح رابطه منعطف‌تر و کم‌هزینه‌تر

شرایط زمینه‌ای

مجموعه خاصی از شرایطی‌اند که در یک زمان و مکان خاص جمع می‌آیند تا مجموعه اوضاع و احوال یا مسائلی را به وجود آورند که اشخاص با عمل، تعامل‌های خود به آن‌ها پاسخ می‌دهند (استراوس و کوربین، ۱۳۹۳: ۱۵۴).

مهاجرت به کلان‌شهرها و گسست نظارتی

مهاجرت از شهرهای کوچک به تهران به عنوان یک عامل زمینه‌ای مهم، شرایطی را فراهم می‌کند که در آن فرد از شبکه‌های نظارتی سنتی (خانواده، همسایگان، اقوام) جدا شده و در فضای شهری با نظارت کمتر، آزادی بیشتری برای تجربه سبک‌های زندگی جدید از جمله هم‌باشی دارد. زهرا در همین رابطه می‌گوید:

«وقتی از شهرمون اومدم تهران، هیچ کس نبود که بدونه کجام و با کی زندگی می‌کنم» (زهرا، ۴۰ ساله، کارشناسی ارشد، کارمند).

مهاجرت به شهرهای بزرگ و کلان‌شهرها، عدم نظارت و فقدان محدودیت‌های فرهنگی شهرهای کوچک و مشکلات سکونت در کلان‌شهرها مانند هزینه‌های بالای اجاره‌بهای مسکن و...، و همچنین بی‌اطلاعی از وضعیت فرد مهاجر از جمله مواردی بود که زهرا و امیر به آن اشاره کردند که در جدول به آن پرداخته شده است که این عوامل می‌تواند بستری را برای اعمالی که زیر فشار هنجاری بالای شهرهای کوچک امکان انجام دادنشان نبود، از جمله ازدواج سفید، فراهم آورد. این بی‌نظارتی می‌تواند در حریم خصوصی و در سطح جامعه دیده شود. مهاجرت از شهرهای کوچک به کلان‌شهرها می‌تواند باعث جذب شدن فرد در فرهنگ کلان‌شهر گردد. کاهش سازگاری فرد با فرهنگ شهر مبدأ می‌تواند خود به عنوان عاملی برای ماندن وی در کلان‌شهرها عمل نماید منجر به بی‌اطلاعی خانواده از وضعیت فرد مهاجر می‌گردد. این شرایط می‌تواند نوعی *ناهمسازی فرهنگی* میان فرد و ساختار جدید شهری ایجاد کند، که فرد در جستجوی راه‌حل‌های جایگزین برای نیازهای عاطفی و اقتصادی‌اش قرار می‌گیرد.

عدم پابندی به ارزش‌های مذهبی و قوانین دینی ازدواج

با کاهش یافتن تعاملات فکری و فیزیکی اعضای خانواده و همچنین پیدایش باورهای فمینیستی، عدم پابندی به ارزش‌های مذهبی و قوانین دینی ازدواج و روابط زنان و مردان، از طرفی با فاصله فکری اعضای خانواده ارزش‌های دینی جامعه به فرد منتقل نمی‌گردد و در عوض آن تنوع‌طلبی و لذت‌جویی، وجود روابط آزاد و استقلال فکری و شخصیتی خارج از چهارچوب رسمی و ارزش‌های فمینیستی جایگزین ارزش‌های سنتی رایج در خانواده ایرانی (ارزش‌های دینی) می‌شوند. فرد را به سمت سبک زندگی‌هایی از جمله ازدواج سفید سوق می‌دهد.

«من با این که زنم، ولی همیشه از مردسالاری تو ازدواج بدم می‌اومد. توی این

رابطه (هم‌باشی) حس برابری دارم. دیگه قرار نیست همه چیز رو طبق حرف

خانواده یا دین پیش ببرم. خودم تصمیم می‌گیرم، اونم با آگاهی» (ندا، ۴۱ ساله، کارشناسی، خانه‌دار).

رواج فردگرایی و ایدئولوژی خودمختاری

شهرنشینی همراه با مدرنیته، موجب افزایش فردگرایی و ارزش‌گذاری بر آزادی فردی شده است. افراد تمایل دارند نیازهای شخصی، رضایت و خودتحقق را به اولویت‌های خانوادگی و جمع‌محور ترجیح دهند. رواج فردگرایی و روابط آزاد و خارج از چهارچوب رسمی، اولویت قرار دادن رضایت و توجه به نیازهای فردی ناشی از تقلیل کارکرد و اهمیت خانواده خود می‌تواند به عنوان بستری از دید منفی به ازدواج مرسوم عمل نماید. در این مورد علی می‌گوید:

«بعد از ازدواج مجبور می‌شوی بیشتر وقت خود را صرف زندگی خانوادگی، همسر و فرزندان کنی و دیگر فرصتی برای توجه به خواسته‌های خود نداری» (علی، ۳۲ ساله، کارشناسی، کارمند).

همچنین در بخش‌هایی از گفته‌های رضا آورده شده است که:

«من هیچ وقت به ازدواج سفید اعتقاد نداشتم، اما بعد از این که با یک خانم آشنا شدم و شرایط زندگی به گونه‌ای پیش رفت که امکان ازدواج رسمی وجود نداشت، وارد این نوع رابطه شدم. ابتدا برای من همه چیز خوب به نظر می‌رسید؛ احساس آزادی و راحتی داشتم» (رضا، ۳۹ ساله، کارشناسی، شغل آزاد).

این گزاره‌ها نشان می‌دهد که فردگرایی در مقام شرط زمینه‌ای، چارچوب ارزشی تصمیم‌گیری افراد را تغییر داده و بستر مناسبی برای هم‌باشی فراهم می‌کند، زیرا این سبک زندگی با حداکثرسازی آزادی فردی همسوست.

شرایط علی: عوامل محرک آغاز هم‌باشی

شرایط علی یا سبب‌ساز معمولاً آن دسته از رویدادها و وقایع‌اند که بر پدیده‌ها اثر می‌گذارند (استراوس و کوربین، ۱۳۹۳: ۱۵۲). بخش‌هایی از مصاحبه مشارکت‌کنندگان آورده شده است که به این موارد اشاره دارد.

مخالفت با ازدواج رسمی و سنتی

یکی از یافته‌های برجسته این پژوهش، مخالفت مشارکت‌کنندگان با ازدواج رسمی و سنتی به‌عنوان یکی از عوامل علی در گرایش به هم‌باشی بود. افراد به دلایل مختلف ازجمله تجربه‌های منفی قبلی، فشارهای خانوادگی، مهریه سنگین و نقش‌های جنسیتی تحمیلی، با ازدواج رسمی مخالفت می‌کنند. در این مورد می‌توان به صحبت‌های سارا اشاره کرد که این‌گونه روایت می‌کرد:

«همیشه از طرف خانواده‌ام زیر فشار بودم که چرا نمی‌خواهی ازدواج رسمی کنی. این فشارها در طول زمان بیشتر شد و رابطه‌ام دچار تنش‌های زیادی شد»
(سارا، ۲۶ ساله، دانشجوی پزشکی).

این مخالفت‌ها نقش علی دارند، زیرا مستقیماً انگیزه‌گزينش سبک زندگی هم‌باشانه را در برابر ازدواج رسمی افزایش می‌دهند. برخی افراد معتقدند که ازدواج سفید می‌تواند مزایایی نیز داشته باشد، به‌ویژه برای افرادی که از نظر فرهنگی یا اقتصادی نمی‌خواهند ازدواج رسمی کنند و زیر بار مسئولیت‌ها و هزینه‌های سنگین شروع زندگی و مراسمات بروند. در این باره می‌توان به بخش‌هایی از مصاحبه با علیرضا اشاره نمود:

«برای من زندگی بدون ازدواج رسمی راحت‌تر بود. نه نیاز به برگزاری مراسم‌های پرهزینه بود و نه فشارهای اجتماعی زیادی بردوش من بود. در ابتدا احساس آزادی می‌کردم» (علیرضا، ۳۱ ساله، کارشناسی، مربی بدن‌سازی).

در پژوهش حاضر، به مخالفت با ازدواج رسمی و سنتی به دلایل بسیاری پرداخته شد، مانند قوانین و مسئولیت‌های آن، مهریه‌های سنگین و عدم توانایی پرداخت آن که در این مورد رضا می‌گوید:

«من در ازدواج قبلیم به خاطر این که نمی‌تونستم مهریه رو بپردازم، زندان رفتم و مادرم مجبور شد ملک و زمینش رو بفروشه تا مهریه رو بپردازم با این حال چرا باید دوباره خودم رو تو دردسر بندازم» (رضا، ۳۹ ساله، کارشناسی، شغل آزاد).

اعتقاد به نابرابری حقوق زن و مرد یکی دیگر از این موارد است که شیوا درباره آن چنین می‌گوید:

«وقتی ازدواج رسمی کنم مجبورم به موقع از سرکار به منزل برگردم و کارهای مربوط به خانه و تهیه غذا و نظافت منزل را خودم به تنهایی انجام دهم اما در این رابطه هیچ فشار مضاعفی به من به عنوان به زن وارد نمی‌شد و کارها رو بین دو تاییمون تقسیم می‌کردیم. درآمد و حقوقمون هر دو با همدیگر استفاده می‌کردیم» (شیوا، ۲۴ ساله، کارشناسی، منشی).

تجربه شکست که مریم درباره آن می‌گوید:

«من تجربه یک ازدواج و طلاق را داشته‌ام، مراحل قانونی و اداری طلاق آن قدر سخت بود که ترجیح می‌دادم دیگر ازدواج و جدایی قانونی نداشته باشم» (مریم، ۴۷ ساله، دیپلم، خانه‌دار).

عدم فرصت شناخت کافی طرفین که در این خصوص محمد چنین می‌گوید:

«ازدواج تابع قواعد و آداب و رسومی است که باعث محدودیت‌ها و پذیرش مسئولیت برای فرد میشه. این محدودیت‌ها و مسئولیت‌ها با عقاید من همخوانی نداره. بنابراین، ازدواج رسمی و سنتی باعث میشه من نتونم قبل از ازدواج با طرفم رابطه جنسی داشته باشم و شناخت کامل و کافی از همدیگه داشته باشیم. به خاطر همین ترجیح می‌دادم شیوه‌ای از زندگی را آغاز کنم که تابع مقررات خاصی نیست و آزادیم را نمی‌گیرد» (محمد، ۴۳ ساله، دکتری، مترجم).

مشکلات اقتصادی

از دیگر عوامل علی مؤثر در شکل‌گیری روابط هم‌باشی در میدان مطالعه، مشکلات اقتصادی و موانع مالی ازدواج رسمی بود. بسیاری از مشارکت‌کنندگان، به‌ویژه مردان، تأکید داشتند که وضعیت نابسامان اقتصادی، تورم، بیکاری و هزینه‌های سنگین برگزاری مراسم عقد و زندگی مشترک، انگیزه آنان را برای ورود به ازدواج رسمی تضعیف کرده است. در شرایطی که بار مالی ازدواج عمدتاً بر دوش مردان گذاشته می‌شود، برخی مردان این ساختار را ناعادلانه و غیرعملی دانسته و هم‌باشی را راه‌حلی برای برون‌رفت از فشارهای اقتصادی تلقی کرده‌اند.

«ازدواج و تشکیل خانواده این وظیفه را بر مرد تحمیل می‌کند که باید به‌تنهایی بسیاری از هزینه‌های زندگی را تأمین کند. با توجه به شرایط اقتصادی جامعه امروز، مرد آن توانایی تأمین هزینه‌های مالی زندگی و مراسم عقد و عروسی را هم ندارند. بنابراین، تمایلی به ازدواج و تشکیل خانواده ندارد اما در این رابطه هر دو با هم مشارکت دارند» (علیرضا، ۳۱ ساله، کارشناسی، مربی بدن‌سازی).

محمد نیز به ساختار اقتصادی ازدواج رسمی اعتراض دارد و می‌گوید:

«وقتی پای ازدواج رسمی وسط میاد، همه چی پولیه؛ مهریه، جهیزیه، مراسم، حتی خرید خونه و ماشین. اینا برای منی که تازه از یه طلاق بیرون اومدم و همه سرمایه رو از دست دادم، شدنی نبود. اما توی رابطه فعلی‌ام، نیازی به این هزینه‌ها نیست» (محمد، ۴۳ ساله، دکتری، مترجم).

از منظر زنان نیز مشکلات اقتصادی در تصمیم‌گیری برای هم‌باشی نقش داشته است، اما با زاویه‌ای متفاوت. ندا توضیح می‌دهد:

«من و همسرم قبلاً فکر ازدواج رسمی رو داشتیم، اما واقعیتش پول نداشتیم. مراسم خواستگاری، خرید، عقد، همه چی پول می‌خواست. وقتی دیدیم نمی‌تونیم از پس مخارجش بریم، تصمیم گرفتیم همین‌طوری با هم زندگی کنیم» (ندا، ۴۱ ساله، کارشناسی، خانه‌دار).

داده‌های فوق نشان می‌دهد که بحران اقتصادی، تورم، بیکاری و نبود حمایت‌های مالی از ازدواج رسمی، از موانع اصلی شکل‌گیری روابط قانونی در میان جوانان هستند. در چنین شرایطی، هم‌باشی نه تنها یک انتخاب عاطفی، بلکه راهبردی عمل‌گرایانه و اقتصادی برای زندگی مشترک تلقی می‌شود. به‌ویژه برای مردان، فشارهای ساختاری برای تأمین یک‌جانبه مخارج زندگی، انگیزه ازدواج رسمی را تضعیف کرده است. برای زنان نیز، هم‌باشی می‌تواند روشی برای شروع زندگی بدون ورود به زنجیره پرهزینه و گاه غیرقابل‌دسترس ازدواج باشد. این یافته‌ها، نقش مهم متغیرهای اقتصادی را در تحول الگوهای خانواده در بستر شهری تهران تأیید می‌کند.

باورهای فمینیستی

از طرفی هنگامی که فرد به باورهای فمینیستی اعتقاد دارد بدین معناست که معتقد به برابری و استقلال فکری و شخصیتی و اقتصادی میان زن و مرد است. حفظ آزادی‌های فردی زنان از اهمیت بالایی برخوردار است. باین‌حال الگوهای جنسیتی رایج در ازدواج موردپذیرش او نیست و ازدواج به شیوه مرسوم باورهای او در بعد قانونی و عرفی جامعه نقض می‌گردد. فرد به دنبال سبک زندگی‌ای می‌رود که بتواند باورهای خود را در آن متحقق سازد. افرادی که باورهای فمینیستی دارند، ازدواج رسمی را نوعی ساختار مردسالارانه تلقی می‌کنند که آزادی و برابری آن‌ها را محدود می‌کند. لایلا این‌گونه می‌گوید که:

«در زندگی ما تصمیمات مشترک گرفته می‌شود و هیچ‌کس بر دیگری برتری ندارد و حقوق من به‌عنوان یک زن بیشتر رعایت می‌شود» (لایلا، ۲۳ ساله، کارشناسی، بازار یاب).

همچنین علی می‌گوید:

«ما بر اساس احترام متقابل زندگی می‌کنیم و هیچ تحمیل و اجباری در کار نیست» (علی، ۳۲ ساله، کارشناسی، کارمند بانک).

این عامل علی، موجب شکل‌گیری رابطه‌ای مبتنی بر مذاکره، توزیع برابر مسئولیت و حفظ استقلال شخصی می‌شود که از ویژگی‌های اصلی هم‌باشی است.

شرایط مداخله‌ای: تسهیلگرها و تقویت‌کننده‌های هم‌باشی

شرایط مداخله‌ای، شرایط علی را تخفیف یا به نحوی تغییر می‌دهند (استراوس و کورین، ۱۳۹۳: ۱۵۳). برخی زمینه‌ها نیز در این خصوص نقش تسهیل‌کننده و ترغیب‌کننده دارند. در این پژوهش عدم نظارت خانواده بر حریم خصوصی، بی‌اطلاع بودن از وضعیت فرد و وجود فاصله فکری و فیزیکی اعضای خانواده و فرد می‌تواند به خود اجازه دهد، در فضایی که تحت حمایت خانواده نیست اقدام به تشکیل زندگی یا به عبارتی دیگر ازدواج بدون ثبت دهد.

عدم تعهد و ارضای نیازهای عاطفی و جنسی

عدم تعهد و تضمین پایبندی طرفین به یکدیگر و فقدان چهارچوب رسمی (قانونی) و پیمان‌های مرتبط با مسئولیت‌های زندگی زناشویی و ارضای نیازهای عاطفی و جنسی از موارد مهمی است که مشارکت‌کنندگان به آن اشاره کردند. در این مورد رضا می‌گوید:

«ما نیازهای عاطفی و جنسی همدیگه رو برطرف می‌کنیم. من پارتنرم رو دوست دارم و از رابطه‌ام راضی هستم و کنار هم خوش می‌گذرونیم. مهم‌ترین چیزی که واسش احترام قائلیم آزادی و استقلالمون هست. تعهد رسمی و وابستگی باعث محدود شدن و از بین رفتن آزادیمون می‌شه. اگر زمانی هم مشکلی بین مون بود، به راحتی از هم جدا می‌شیم اما ازدواج این‌طور نیست و مجبوریم یا همدیگه رو به اجبار تحمل کنیم یا با سختی و اذیت کردن همدیگه بخوایم طلاق بگیریم. اما الان می‌تونم هر زمانی که به نتیجه برسیم دیگه نمی‌تونیم با همدیگه باشیم رابطه‌مون رو تموم کنیم» (رضا، ۳۹ ساله، کارشناسی، شغل آزاد)

و همچنین سحر می گوید:

«بعد از این که ازدواج سفید را تجربه کردم، دیگر به ازدواج رسمی نگاه قبلی را ندارم. این نوع رابطه را بیشتر می پسندم زیرا احساس آزادی بیشتری دارم»
(سحر، ۳۰ ساله، کارشناسی، آرایشگر)

برابری حقوق و مسئولیت های زن و مرد و محدودیت های ناشی از ازدواج

سفید در سطح جامعه

همچنین برابری حقوق و مسئولیت های زن و مرد، عدم محدودیت های آزادی های فردی به خصوص برای زنان و برابری اقتصادی زن و مرد از جمله تعاملاتی اند که زوجین در ازدواج سفید با آن روبه رو هستند که از باورهای فمینیستی رایج در میان آنان نشأت می گیرد. زوجین در این سبک زندگی در تعاملات اقتصادی و تقسیم امور خانه رابطه ای برابانه دارند. غزل این گونه روایت می کند که:

«من تصمیم گرفتم با کسی زندگی کنم که عاشقش بودم اما نمی خواستم ازدواج رسمی کنیم. با هم زندگی می کنیم و فکر می کنم که هیچ چیز بدی پیش نخواهد آمد. اما مسئولیت های ما به طور مساوی تقسیم شده است» (غزل، ۲۳ ساله، کارشناسی، مترجم).

مورد دیگری که زوجین به آن اشاره کرده بودند، محدودیت های ناشی از ازدواج سفید در سطح جامعه، محرومیت از حقوق و مزایای ازدواج رسمی و فقدان قوانین رسمی ازدواج رسمی و حمایت های اجتماعی و وجود موانع اجتماعی مربوط به آن است که می توان به مواردی از جمله مهریه، نفقه، تسهیلات بانکی (وام ازدواج و...) و اقامت در هتل ها اشاره کرد. آرام در مورد محرومیت از قوانین و حمایت های اجتماعی می گوید:

«من از حقوقی که قانون برای زن متأهل در نظر گرفته محرومم مثلاً وقت هایی که مسافرت می ریم نمی توانیم هتل بگیریم یا زمانی که می خواهیم خونه اجاره کنیم هم مشکلاتی داریم» (آرام، ۳۲ ساله، کارشناسی، کارمند بیمه).

کنش‌ها و تعامل‌ها: پاسخ افراد به شرایط

انتخاب سبک زندگی آزاد و بدون تعهد رسمی

افراد برای ارضای نیازهای عاطفی و جنسی، بدون پذیرش تعهدات رسمی و قوانین سنتی، به روابط هم‌باشانه روی می‌آورند. رضا می‌گوید:

«ما کنار هم خوشیم. آزادی‌مون رو داریم. آگه مشکلی پیش بیاد، بدون

دردسر جدا می‌شیم» (رضا، ۳۹ ساله، کارشناسی، شغل آزاد).

این نوع نگرش به رابطه، در نگاه نخست با مفهوم «رابطه ناب» آنتونی گیدنز هم‌راستاست؛ رابطه‌ای که بر اساس انتخاب آزاد، صمیمیت عاطفی، و نبود اجبار یا وابستگی‌های سنتی شکل می‌گیرد. اما باید توجه داشت که نظریه گیدنز بر اساس مشاهدات و تحلیل‌هایی از روابط انسانی در جوامع غربی، به‌ویژه در بستر لیبرال آمریکایی و اروپای شمالی توسعه یافته است؛ جوامعی که در آن‌ها، روابط هم‌باشانه دارای پشتوانه‌های قانونی، حمایت‌های اجتماعی، و پذیرش فرهنگی هستند.

در مقابل، در جامعه ایران، انتخاب سبک زندگی بدون تعهد رسمی، اگرچه از سوی برخی جوانان به‌مثابه کنشی آگاهانه و مبتنی بر آزادی فردی معرفی می‌شود، اما در عمل با فقدان امنیت حقوقی، طرد اجتماعی، و فشارهای فرهنگی مواجه است. به‌عبارت‌دیگر، مفاهیمی چون «رابطه ناب» در زمینه ایرانی ممکن است کارکردی متفاوت پیدا کنند؛ زیرا آزادی در انتخاب، با ترس از پیامدهای اجتماعی، نبود حمایت قانونی، و تبعیض جنسیتی همراه است. از این‌رو، نمی‌توان مفهوم رابطه ناب را به‌طور کامل و بدون تعدیل، به بافت ایران تعمیم داد. در روابط هم‌باش در تهران، آنچه به‌ظاهر «انتخاب آزاد» خوانده می‌شود، در بسیاری موارد، واکنشی به ساختارهای سخت‌گیرانه ازدواج رسمی و تلاشی برای فرار از تعهدات نابرابر است، نه ضرورتی برای تجربه‌ای آگاهانه و برابر از رابطه.

بنابراین، کاربرد نظریه گیدنز در این پژوهش، بیشتر به‌عنوان «عدسی تحلیلی» برای درک گرایش به روابط غیررسمی به کار رفته است، نه به‌عنوان یک مدل تعمیم‌یافته و

بی‌چون‌وچرا. تحلیل زمینه‌ای نشان می‌دهد که هم‌باشی در ایران، به‌ویژه برای زنان، نه‌تنها آزادی مطلق نمی‌آورد، بلکه با خطرهای مضاعفی چون بی‌پناهی حقوقی، آسیب‌های روانی و طرد خانوادگی همراه است. در نتیجه، رابطه ناب در بافت جامعه ایران، اغلب ناپایدارتر، پرخطرتر و تنش‌آمیزتر از آن چیزی است که گیدنز در جوامع غربی توصیف می‌کند.

برقراری روابط برابر در نقش‌ها و مسئولیت‌ها

در بسیاری از روابط هم‌باشانه، تصمیم‌گیری‌ها و مسئولیت‌ها به‌صورت مشارکتی انجام می‌شود، برخلاف ازدواج‌های سنتی که نقش‌ها از پیش تعیین شده‌اند. غزل می‌گوید:

«تصمیمات مشترکه، کار خونه با هم تقسیم می‌شه. کسی مجبور نیست کاری رو تنهایی بکنه» (غزل، ۲۳ ساله، کارشناسی، مترجم).

پیامدها: نتایج فردی و اجتماعی هم‌باشی

هرجا انجام یا عدم انجام عمل یا تعامل معینی در پاسخ به امر یا مسئله‌ای یا به‌منظور اداره یا حفظ موقعیتی از سوی فرد یا افرادی انتخاب شود پیامدهایی پدید می‌آید (استراوس و کوربین، ۱۳۹۳: ۱۵۶).

بی‌ثباتی رابطه و احساس ناامنی عاطفی

باوجود آزادی بیشتر، بسیاری از مشارکت‌کنندگان تجربه‌هایی از بی‌ثباتی، دل‌تنگی، شکست عاطفی و آینده نامعلوم گزارش کرده‌اند. همچنان که مریم در گفته‌های خود اشاره کرده:

«همه چیز خوبه، ولی همیشه حس می‌کنم به چیزی کمه... انگار همیشه ممکنه

رابطه مون تموم شه» (مریم، ۴۷ ساله، دیپلم، خانه‌دار).

این پیامد با نظریه گیدنز در مورد «سیالیت روابط ناب» و فقدان ساختارهای پایدار رسمی هم‌راستا است.

محرومیت حقوقی و حمایت اجتماعی

هم‌باشی فاقد حمایت قانونی است، به‌ویژه برای زنان در صورت جدایی، بارداری ناخواسته یا آسیب‌های مالی و عاطفی. میترا توضیح می‌دهد:

«وقتی رابطه‌مون تموم شد، هیچ‌کس نبود که حمایت‌کنه. نه قانونی، نه مالی»
(میترا، ۳۶ ساله، کارشناسی، وکیل).

بنابراین نبود قوانین حمایتی برای روابط غیررسمی، آسیب‌پذیری زنان را افزایش داده و شکاف جنسیتی را به شیوه‌ای پنهان بازتولید می‌کند.

کاهش میل به ازدواج رسمی

کاهش میل به ازدواج رسمی یا به عبارتی دیگر کاهش کارکرد خانواده که در پی عواملی اتفاق می‌افتد مانند از هم گسستگی خانواده، عدم نظارت خانواده و وجود فاصله فکری و فیزیکی بسیار میان فرد و اعضای خانواده، رواج فردگرایی، لذت‌جویی، تنوع‌طلبی، روابط آزاد و خارج از چهارچوب رسمی، عدم تعهد طرفین به یکدیگر، طردشدن از سوی خانواده و جامعه، همچنین می‌توان به وجود باورهای فمینیستی و اعتقاد بسیار به برابری میان زن و مرد اشاره کرد. مریم که تجربه هر دو نوع از ازدواج سفید و رسمی را داشته درباره احساس خود این‌گونه می‌گوید که:

«شاید در ظاهر همه چیز خوب به نظر می‌رسد، اما من احساس می‌کنم که یک چیزی کم است و گاهی احساس می‌کنم که من و شریک زندگی‌ام هر لحظه ممکن است از هم جدا شویم» (مریم، ۴۷ ساله، دیپلم، خانه‌دار).

بخش‌هایی از گفته‌های زهرا نیز به همین مورد اشاره داشت:

«همیشه از طرف خانواده‌ام زیر فشارم که چرا نمی‌خواهی ازدواج رسمی کنی.

این فشارها در طول زمان بیشتر شد و بعضی وقت‌ها رابطه‌ام را دچار تنش‌های زیادی می‌کند» (زهره، ۴۰ ساله، کارشناسی ارشد، کارمند حسابداری)

با رواج هم‌باشی، نهاد خانواده دچار کارکردزدایی^۱ شده و سن ازدواج رسمی افزایش می‌یابد. آرام در این مورد می‌گوید:

«همه می‌گفتن این رابطه دوام نداره. ولی من دیگه اون میل قبلو به ازدواج ندارم» (آرام، ۳۲ ساله، کارشناسی، کارمند بیمه).

از دست دادن فرصت‌های مناسب برای ازدواج رسمی

ازجمله پیامدهایی مانند رواج تنوع‌طلبی و لذت‌جویی، وابستگی و شکست و ناکامی‌های عاطفی است که بالا رفتن سن ازدواج و از دست دادن فرصت‌های مناسب برای ازدواج رسمی را به دنبال دارد. بخش‌هایی از مصاحبه با ندا گواه این استدلال است:

«در اون مدتی که در رابطه بودم خیلی از طرف دوستانم و خانوادم بهم فشار می‌آمد. مداوم بهم می‌گفتند که این رابطه عاقبتی نداره و در آخر منم که ضرر می‌بینم. متأسفانه همین اتفاق هم افتاد بعد از مدتی که از جدایی مون گذشت، من هنوز نتونسته بودم با خودم کنار بیایم و دلتنگ می‌شدم اما پارتنرم با یه خانم از همکارانش ازدواج کرد و از اون موقع تا الان من هنوز وارد رابطه جدی نشدم» (ندا، ۴۱ ساله، کارشناسی، خانه‌دار).

محرومیت از حقوق و مزایای ازدواج رسمی و کاهش مولید و بی‌هویتی فرزند از دیگر پیامدهای که مشارکت‌کنندگان به آن اشاره داشتند، محرومیت از حقوق و مزایای ازدواج رسمی و فقدان قوانین رسمی ازدواج رسمی و حمایت‌های اجتماعی و وجود موانع اجتماعی مربوط به آن است که می‌توان به مواردی ازجمله مهریه، نفقه،

تسهیلات بانکی (وام ازدواج و...) و اقامت در هتل و مواردی دیگر است که در بخش‌های قبل به آن پرداختیم. میترا در این مورد اشاره‌های بسیاری به حقوق خود بعد از پایان رابطه خود داشت مانند:

«وقتی رابطه‌ام تمام شد، هیچ چیز رسمی برای حمایت از من وجود نداشت. حتی وقتی مشکلات مالی پیش آمد، هیچ کدام از حقوق قانونی ازدواج رسمی برای من در دسترس نبود و من این رو پذیرفته بودم» (سارا، ۲۶ ساله، دانشجوی پزشکی)

همچنین کاهش موالید و بی‌هویتی فرزند متولدشده و آینده نامعلوم او نتیجه بارداری‌های ناخواسته و سقط‌جنین در این نوع از سبک زندگی است. میترا در این باره می‌گوید:

«ما بچه نمی‌خواستیم و این یک بارداری ناخواسته بود. من فکر می‌کنم وجود بچه اون هم با این آینده نامعلومی که در انتظارش بود ضرورتی نداشت. بچه باعث وابستگی من می‌شه، به هیچ وجه دوست ندارم شغلم و آزادی که الآن دارم را از دست بدهم» (میترا، ۳۶ ساله، کارشناسی، وکیل).

جدول ۴- مقوله‌ها و زیر مقوله‌ها

شرایط زمینه‌ای	مهاجرت به کلان‌شهرها و گسست نظارتی	عدم نظارت خانواده و محدودیت‌های فرهنگی شهرهای کوچک، مشکلات سکونت در کلان‌شهرها مانند هزینه‌های بالای اجاره‌بها و مسکن
	عدم پابندی به ارزش‌های مذهبی و دینی	عدم اعتقاد به قوانین دینی ازدواج و روابط زنان و مردان
	رواج فردگرایی و ایدئولوژی خودمختاری	اولویت قرار دادن رضایت و توجه به نیازهای فردی، تنوع‌طلبی و لذت‌جویی، وجود روابط آزاد و استقلال فکری و شخصیتی خارج از چهارچوب رسمی
شرایط علی	مخالفت با ازدواج رسمی و سنتی	قوانین و مسئولیت‌های آن
		مهریه‌های سنگین و عدم توانایی پرداخت آن
		اعتقاد به نابرابری حقوق زن و مرد

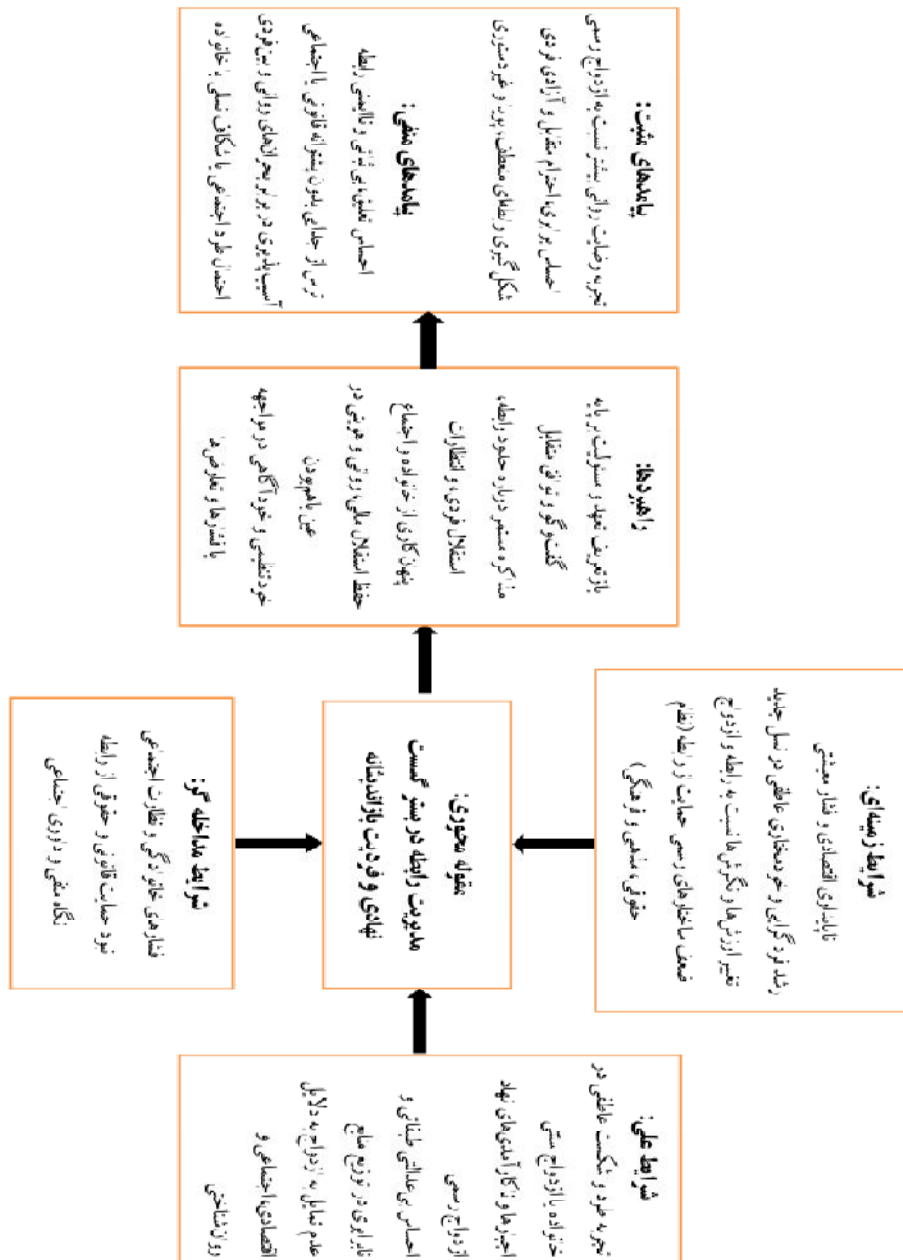
مخالفت با ازدواج به دلیل تجربه شکست در آن		
مخالفت با ازدواج رسمی و سنتی به دلیل عدم فرصت شناخت کافی طرفین		
برابری میان زنان و مردان، آزادی زنان	باورهای فمینیستی	
موانع اقتصادی و تورم و عدم رفاه و تأمین خرج و مخارج شروع زندگی مشترک در ازدواج‌های رسمی	مشکلات اقتصادی	
عدم تضمین پابندی طرفین به یکدیگر و فقدان چهارچوب رسمی و قانونی و پیمان‌های مرتبط با مسئولیت‌های زندگی زناشویی	عدم تعهد	راهبردها تعامل (کنش متقابل) فرایند
رضایت عاطفی و رفع نیازهای جنسی	ارضای نیازهای عاطفی و جنسی	
عدم محدودیت‌های بر آزادی فردی بخصوص برای زنان و برابری اقتصادی زن و مرد	برابری حقوق و مسئولیت‌های زن و مرد	
فقدان قوانین و موانع اجتماعی	محدودیت‌های ناشی از ازدواج سفید در سطح جامعه	
عدم نظارت بر حریم خصوصی، بی‌اطلاع بودن از وضعیت فرد و وجود فاصله فکری و فیزیکی اعضای خانواده	عدم نظارت خانواده	شرایط مداخله‌گر
جایگزینی ازدواج با هم‌باشی برای حفظ آزادی، فرار از الزامات حقوقی و اجتماعی، انعطاف در رابطه	انتخاب سبک زندگی آزاد و بدون تعهد رسمی	راهبردها / تعاملات
نبود الزام حقوقی برای ماندگاری رابطه، امکان جدایی آسان، اجتناب از وابستگی عمیق و رسمی	برقراری روابط برابر در نقش‌ها و مسئولیت‌ها	
نگرانی از جدایی ناگهانی، نبود امنیت روانی، ناپایداری رابطه در نبود قرارداد رسمی	بی‌ثباتی رابطه و احساس ناامنی عاطفی	پیامدها
نبود حمایت قانونی در زمان جدایی، عدم دسترسی به حقوقی چون مهریه، نفقه، بیمه همسر، یا حقوق بازنشستگی	محرومیت حقوقی و حمایت اجتماعی	
از هم گسستگی خانواده و عدم تعهد طرفین به یکدیگر و طرد شدن از سوی خانواده و جامعه	کاهش میل به ازدواج رسمی	

رواج تنوع‌طلبی و لذت‌جویی و روابط آزاد و خارج از چهارچوب رسمی، از دست دادن دوشیزگی برای دختران و وابستگی و شکست‌های عاطفی	بالا رفتن سن ازدواج و از دست دادن فرصت‌های مناسب برای ازدواج رسمی	
فقدان حمایت‌های اجتماعی و قوانین رسمی ازدواج مانند مهریه، نفقه، تسهیلات بانکی (وام ازدواج و...) و اقامت در هتل و...	محرومیت از حقوق و مزایای ازدواج رسمی	
بارداری‌های ناخواسته، سقط‌جنین	کاهش مولید و بی‌هویتی فرزندان متولدشده و آینده نامعلوم	

در کلان‌شهر تهران، شکل‌گیری سبک زندگی هم‌باشانه (ازدواج سفید) را می‌توان واکنشی به گسست‌های نهادی، ناکارآمدی ساختار سنتی ازدواج، و فردگرایی فزاینده نسل جدید دانست. بر اساس تحلیل داده‌های کیفی این پژوهش، مقوله هسته‌ای که سایر مقولات حول آن سازمان می‌یابند، «مدیریت رابطه در بستر گسست نهادی و فردیت بازاندیشانه» است. این مقوله نشان می‌دهد که کنشگران اصلی این سبک زندگی چگونه می‌کوشند در نبود چارچوب‌های حقوقی و حمایت‌های اجتماعی، رابطه خود را به گونه‌ای خلاقانه، منعطف و مذاکره‌محور مدیریت کنند.

مقولات علی مانند تجربه طرد خانوادگی، بی‌عدالتی طبقاتی، و شکست در نهاد ازدواج رسمی، افراد را به سوی انتخاب سبک زندگی هم‌باشانه سوق می‌دهد. در سطح زمینه‌ای نیز، ناپایداری اقتصادی، تحول ارزش‌های نسلی، و رشد سوژگی^۱ فردی، بستری برای ظهور این سبک زندگی فراهم می‌سازد. در عین حال، عوامل مداخله‌گر چون فشارهای خانوادگی، نبود حمایت قانونی، و داوری اجتماعی منفی، سبب می‌شوند افراد برای ادامه رابطه به راهبردهایی چون مخفی‌کاری، چانه‌زنی عاطفی، حفظ استقلال در عین باهم بودن، و بازتعریف نقش‌ها روی آورند.

^۱ - سوژه‌گی



شکل ۱- مدل مفهومی پژوهش

این راهبردها در چارچوبی معنا پیدا می‌کنند که افراد تلاش می‌کنند تعهد را نه بر پایه الزام نهادی، بلکه بر اساس گفت‌وگوی مستمر و رضایت متقابل بازتعریف کنند. بدین ترتیب، هسته اصلی تجربه زیسته هم‌باشی، تلاشی دائمی برای ایجاد تعادل میان نیاز به نزدیکی عاطفی و حفظ مرزهای فردی است.

پیامد این وضعیت، دوگانه و پارادوکسیکال است: از یک‌سو، تجربه آزادی، برابری، و رضایت روانی در مقایسه با ساختار سنتی؛ و از سوی دیگر، احساس تعلیق، ناایمنی، و بی‌پناهی در برابر بحران‌های احتمالی رابطه. این سبک زندگی بازتابی از تحولات ژرف در ساختار جامعه ایرانی، گسترش فردیت بازاندیشانه، و فروپاشی اقتدار نهادهای سنتی در تنظیم روابط شخصی است.

بحث و بررسی نظری

در پرتو یافته‌های پژوهش حاضر درباره سبک زندگی هم‌باشانه در کلان‌شهر تهران، می‌توان تحلیل نظری را با بهره‌گیری از دیدگاه‌های آنتونی گیدنز و زیگمونت باومن ارائه کرد. این دو متفکر، علی‌رغم تفاوت‌هایی در سطح تأکید و مفهوم‌پردازی، در تبیین وضعیت متغیر روابط انسانی در دوران مدرن و پسا مدرن، چارچوب‌هایی ارائه می‌دهند که به‌خوبی با داده‌های این مطالعه قابل تطبیق‌اند.

گیدنز در آثار خود، به‌ویژه در کتاب *تحول صمیمیت*، بر این باور است که در دوران مدرنیته متأخر، روابط عاطفی و جنسی از ساختارهای سنتی فاصله گرفته و به‌سوی شکل‌گیری «رابطه ناب» سوق یافته‌اند. این نوع رابطه بر پایه گفت‌وگوی آزاد، برابری، رضایت دوسویه، و بازاندیشی مداوم استوار است و برخلاف ازدواج سنتی، ثبات آن وابسته به تداوم رضایت و ارضای نیازهای فردی است، نه تعهدات قراردادی یا الزامات اجتماعی. گیدنز معتقد است که افراد در این دوران، با افزایش انتخاب‌های زندگی و هویت‌یابی بازاندیشانه، روابط عاطفی خود را نیز به شیوه‌ای بازاندیشانه سامان می‌دهند.

با استناد به یافته‌های این تحقیق، می‌توان گفت که سبک زندگی هم‌باشانه در تهران نشانه‌ای از شکل‌گیری رابطه ناب در بستر مدرنیته متأخر است. کنشگران در مصاحبه‌ها به گونه‌ای از رابطه اشاره می‌کنند که در آن «آزادی»، «برابری»، «پرهیز از اجبار» و «امکان فسخ آسان» ازجمله ویژگی‌های مهم هستند. همچنین، تأکید بر تجربه شخصی، تمایل به حفظ استقلال، و تلاش برای تعریف روابط خارج از چارچوب‌های نهادی سنتی، به‌خوبی با تحلیل گیدنز در زمینه فردیت و صمیمیت در عصر مدرن هم‌خوانی دارد.

در مقابل، زیگمونت باومن با نگاهی انتقادی‌تر، روابط عاطفی در دوران مدرن متأخر را «سیال» می‌داند؛ سیال نه به معنای روانی و رهایی‌بخش، بلکه ناپایدار، شکننده و مبتنی بر ترس از تعهد. در کتاب *عشق سیال*، باومن استدلال می‌کند که جامعه مصرفی، هویت و رابطه را به کالاهایی مصرفی بدل کرده است؛ در این فضا، افراد از «ترس از به دام افتادن» در روابط بلندمدت و نیز «ترس از رها شدن» رنج می‌برند. نتیجه، نوعی ناامنی وجودی و شکل‌گیری روابط کوتاه‌مدت، مشروط و مبتنی بر مصرف عاطفی است.

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که هم‌باشی در کلان‌شهر تهران، علاوه بر این که واکنشی به ساختارهای بسته و ناکارآمد ازدواج سنتی است، بازتابی از شرایط زیست در جامعه‌ای ناپایدار، رقابتی و فردگرایانه نیز هست. نگرانی از تعهد، ترس از محدود شدن، و تمایل به حفظ «خودمختاری»، از مؤلفه‌های پررنگ در اظهارات مشارکت‌کنندگان است. در این معنا، هم‌باشی می‌تواند بازنمودی از عشق سیال باومن باشد؛ رابطه‌ای که به‌جای ثبات، بر انعطاف‌پذیری، عدم قطعیت و مصرف‌گرایی در حوزه عواطف تأکید دارد.

ترکیب این دو چارچوب نظری، امکان نگاهی دیالکتیکی به پدیده هم‌باشی را فراهم می‌سازد. از یک‌سو، مطابق تحلیل گیدنز، این سبک زندگی می‌تواند نشان‌گر نوعی بازاندیشی و عاملیت فردی در پیوندهای عاطفی باشد؛ از سوی دیگر، همان‌گونه که باومن هشدار می‌دهد، این انتخاب ممکن است ناشی از احساس ناامنی، اضطراب اجتماعی و سست شدن بنیان‌های اعتماد در روابط انسانی نیز باشد. بنابراین، سبک زندگی هم‌باشانه در

تهران را می‌توان محصول هم‌زمان امکان‌های مدرنیته (آزادی، انتخاب، بازاندیشی) و مخاطرات آن (ناپایداری، اضطراب، فروپاشی نهادها) دانست.

نتیجه‌گیری

پدیده «هم‌باشی» در کلان‌شهر تهران، نه صرفاً یک سبک زندگی نوظهور، بلکه بازتابی از کشاکش میان ساختارهای سنتی و امواج مدرنیته در جامعه ایران است؛ پدیده‌ای که در لایه‌های عمیق‌تر، نشانه‌ای از بحران در نهاد خانواده، بازتعریف نقش‌های جنسیتی، و دگرگونی در ارزش‌های روابط صمیمانه محسوب می‌شود. این پژوهش با رویکرد نظریه زمینه‌ای، از خلال تحلیل تجارب زیسته زوج‌های هم‌باش، به درکی چندبُعدی از این پدیده دست یافت که مقوله محوری آن «زیستن در رابطه‌ای بدون تعهد رسمی برای حفظ استقلال فردی در بستر بی‌ثباتی ساختاری» بود.

یافته‌ها نشان می‌دهد که هم‌باشی در تهران، در تقاطع مجموعه‌ای از عوامل علی، زمینه‌ای و مداخله‌گر پدید آمده است: فشارهای اقتصادی و حقوقی ازدواج رسمی، شکست‌های عاطفی پیشین، نابرابری‌های ساختاری جنسیتی، مهاجرت به کلان‌شهر، افول نظارت خانواده و مواجهه با ارزش‌های فرهنگی جدید، همگی در شکل‌گیری این روابط نقش داشته‌اند. در چنین بستر پرفشار و متحول‌شونده‌ای، افراد با اتخاذ راهبردهایی چون انتخاب آگاهانه رابطه بدون عقد رسمی، اجتناب از ازدواج سنتی و تلاش برای برابری نقش‌ها، به سبک زندگی هم‌باشانه روی آورده‌اند.

از یک‌سو، این سبک رابطه برای مشارکت‌کنندگان، فرصت‌هایی همچون آزادی فردی، صمیمیت، انعطاف‌پذیری، گفت‌وگو، و پرهیز از تعهدات سنگین ازدواج رسمی را فراهم کرده است. از سوی دیگر، با پیامدهایی چون ناامنی حقوقی، طرد اجتماعی، اضطراب روانی، و آسیب‌پذیری جنسیتی به‌ویژه برای زنان همراه بوده است. چنین تجربه‌ای نشان می‌دهد که هم‌باشی در ایران، برخلاف ظاهر آزادی‌خواهانه‌اش، با پارادوکس‌هایی

بنیادین مواجهه است: رهایی در برابر نظارت، اما بی‌پناهی در برابر بحران؛ انتخاب آزاد، اما در دل اجبارهای ساختاری؛ برابری در سطح تعامل، اما نابرابری در سطح حمایت. تحلیل نظری این پدیده در پرتو نظریات «رابطه ناب» آنتونی گیدنز و «مدرنیته سیال» زیگمونت باومن، نشان می‌دهد که اگرچه هم‌باشی می‌تواند مصداقی از فردگرایی متأخر و اخلاق نوین رابطه‌ای باشد، اما در بافت اجتماعی ایران، فاقد پشتوانه‌های نهادی، فرهنگی و حقوقی لازم برای تحقق کامل این الگوهاست. در واقع، رابطه هم‌باشانه در تهران بیش از آن که تجلی گاه رابطه‌ای ناب باشد، صورتی نیمه‌تمام، ناقص و آسیب‌پذیر از آن است که اغلب با بی‌ثباتی ساختاری و ناامنی حقوقی همراه است.

از منظر جنسیتی، این روابط واجد معناهای متفاوتی برای کنشگران زن و مرد هستند. زنان عمدتاً این سبک زندگی را به‌مثابه کنشی مقاومتی و انتقادی در برابر نظم نابرابر ازدواج سنتی، اجبارهای فرهنگی، و کنترل بدن خود برمی‌گزینند؛ درحالی‌که برای بسیاری از مردان، هم‌باشی راهی برای پرهیز از تعهدات اقتصادی و قانونی و تجربه آزادی در تصمیم‌گیری است. اما در نهایت، همان‌گونه که تجربه مشارکت‌کنندگان نشان می‌دهد، زنان در عمل با آسیب‌پذیری بیشتر، طرد خانوادگی، نبود حمایت حقوقی هنگام جدایی، و آینده‌ای مبهم روبه‌رو هستند؛ این امر گواهی است بر بازتولید نابرابری‌های ساختاری، حتی در روابطی که بر شعار برابری بنا شده‌اند.

افزون بر این، هم‌باشی در تهران بیش از آن‌که الگویی برگرفته از غرب باشد، بازتابی بومی و خاص از تضاد میان سنت و نوسازی است. تجربه‌های مشارکت‌کنندگان نشان می‌دهد که مفاهیمی چون صمیمیت، استقلال، و انتخاب آزاد، در بافت فرهنگی خاص خود بازتعریف شده‌اند؛ و هرچند استفاده از مفاهیمی چون «رابطه ناب» می‌تواند در تحلیل این روابط مفید باشد، اما این مفاهیم باید با زمینه فرهنگی، قانونی و جنسیتی ایران تطبیق داده شوند.

در نهایت، هم‌باشی برای بسیاری از مشارکت‌کنندگان نه مقصد نهایی، بلکه «مرحله‌ای گذرا» یا «استراتژی بقا» در دل یک ساختار اجتماعی بی‌ثبات تلقی می‌شود. آنان از یک‌سو

از مزایای این سبک زندگی بهره‌مندند، اما از سوی دیگر، در خلأ قانونی و حمایت اجتماعی، احساس عدم امنیت، اضطراب، و ناامیدی را تجربه می‌کنند. این دوگانگی یکی از برجسته‌ترین ویژگی‌های پدیده هم‌باشی در زمینه ایرانی است: هم‌زمان تجربه‌ای از آزادی و آسیب، صمیمیت و بی‌پناهی، انتخاب و اجبار.

پژوهش حاضر نشان می‌دهد که اگر سیاست‌گذاران اجتماعی و حقوقی نسبت به این سبک زندگی بی‌تفاوت باقی بمانند، جامعه با روابطی شکننده و ناایمن مواجه خواهد شد که نه به تثبیت ساختار خانواده منجر می‌شوند و نه می‌توانند سلامت روانی و اجتماعی افراد را تضمین کنند. برخورد صرفاً انکارآمیز یا امنیتی با این پدیده، نه تنها منجر به حذف آن نخواهد شد، بلکه اشکال پنهان‌تر، آسیب‌زاتر و پرریسک‌تری از روابط عاطفی را بازتولید می‌کند. بر این اساس، تبیین و تحلیل پدیده هم‌باشی نیازمند رویکردی میان‌رشته‌ای، حساس به زمینه، و همدلانه با تجربه زیسته کنشگران است. در سطح سیاست‌گذاری، توجه به اصلاح قوانین خانواده، به رسمیت شناختن بخشی از حقوق قانونی برای روابط غیررسمی، تقویت نهادهای حمایتی، و آموزش جنسی و رابطه‌ای مبتنی بر واقعیت‌های اجتماعی روز ضروری به نظر می‌رسد.

با توجه به پویایی بالای این پدیده، انجام مطالعات مقایسه‌ای بین نسلی، بین‌شهری و تطبیقی با کشورهای منطقه می‌تواند درک ما را از تحولات فرهنگی، جنسیتی و نهادی در ایران معاصر ژرف‌تر سازد. همچنین پیشنهاد می‌شود در مطالعات آتی، به نقش متغیرهایی همچون طبقه اجتماعی، تحصیلات، مهاجرت، و حضور در شبکه‌های اجتماعی به‌عنوان عوامل مؤثر بر معنابخشی به هم‌باشی پرداخته شود.

تعارض منافع:

در این مقاله هیچ تعارض منافی وجود ندارد.

ORCID

Sama Moazzami  <https://orcid.org/0003-0009-0033-3614>

منابع

- آزاد ارمکی، تقی و شریفی ساعی، محمدحسین. (۱۳۹۰)، «تبیین جامعه‌شناختی روابط جنسی آنومیک در ایران»، *فصلنامه خانواده‌پژوهی*، سال هفتم، شماره ۴: ۴۳۵-۴۶۲.
- احمدوند شاهوردی، محمد؛ پورحسین، رضا؛ غلامعلی لواسانی، مسعود. (۱۴۰۰)، «واکاوی پدیدارشناسانه ازدواج سفید (مورد مطالعه: جوانان شهر تهران)»، *رویش روان‌شناسی*، سال دهم، شماره ۱۱: ۳۹-۵۰.
- احمدی، خدابخش. (۱۳۸۶)، «الگوهای روابط اجتماعی پیش از ازدواج در ایران»، *نشریه علوم رفتاری*، سال یکم، شماره ۱: ۲۱-۴۴.
- استراوس، آنسلم و کوربین، جولیت. (۱۳۹۰)، *اصول روش تحقیق کیفی: نظریه مبانی، رویه‌ها و شیوه‌ها*، ترجمه: بیوک محمدی، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- اعتمادی فرد، سید مهدی و حسینی، غزاله. (۱۳۹۸)، «قواعد و ضرورت‌های نظام خانواده در ایران از خلال بروز تغییرات و نابهنجاری‌ها (با تأکید بر هم‌باشی به مثابه نوعی آسیب در خانواده)»، *مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران*، سال هشتم، شماره ۳: ۴۳۳-۴۶۰.
- امیدوار، پوران؛ دانش، پروانه؛ زاهدی مازندرانی، محمدجواد. (۱۴۰۱)، «تحلیل جامعه‌شناختی پدیده هم‌باشی از منظر روحانیون و جامعه‌شناسان»، *مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران*، سال یازدهم، شماره ۳: ۲۹۳-۳۲۳.
- باومن، زیگمونت. (۱۳۹۲)، *عشق سیال: در باب ناپایداری پیوندهای انسانی*، ترجمه: عرفان ثابتی، تهران: ققنوس.
- باومن، زیگمونت. (۱۴۰۳)، *مدرنیته سیال*، ترجمه: حمیده محمدزاده، تهران: نقد فرهنگ.
- توکل، منوچهر؛ فقیهی، علی؛ خیراللهی، محمدعلی. (۱۴۰۰)، «تحلیل فقهی و حقوقی جایگاه ازدواج سفید در ایران»، *فصلنامه علمی تخصصی پژوهش‌های حقوقی میان‌رشته‌ای*، سال دوم، شماره ۱: ۱۰۷-۱۲۱.
- چیت‌ساز، محمدجواد. (۱۴۰۱)، بررسی وضعیت هم‌باشی در ایران: فراترکیب پژوهش‌های هم‌باشی»، *پژوهش انحرافات و مسائل اجتماعی ایران*، سال دوم، شماره ۵: ۷۱-۹۹.
- حیدری‌نیا، مهران و دیگران. (۱۴۰۲)، «آسیب‌شناسی روانی-اجتماعی ازدواج سفید»، *اولین همایش ملی خانواده‌آرمانی*.

تحلیل زمینه ای (علل و پیامدهای) هم‌باشی در شهر تهران، معظمی | ۲۶۹

- خلیج آبادی فراهانی، فریده؛ کاظمی پور، شهلا؛ رحیمی، علی. (۱۳۹۲)، «بررسی تأثیر معاشرت با جنس مخالف قبل از ازدواج بر سن ازدواج و تمایل به ازدواج در بین دانشجویان دانشگاه‌های تهران»، *خانواده پژوهی*، سال نهم، شماره ۱: ۷-۲۸.
- رضائی فر، حدیثه و آدیش، محمدعلی. (۱۳۹۷)، «مطالعه تجربه زیسته افراد در مورد ازدواج سفید در ایران (مطالعه کیفی جوانان شهرستان گیلان)»، *مطالعات توسعه اجتماعی فرهنگی*، سال هفتم، شماره ۱: ۱۹۵-۱۲۷.
- عبد فخرآباد، محمد و محولاتی، آزاده. (۱۴۰۳)، «مقایسه نگرش به ازدواج و تحریفات شناختی در افراد با ازدواج رسمی و افراد مجرد درگیر هم‌باشی (ازدواج سفید)»، *شانزدهمین کنفرانس بین‌المللی علوم انسانی، اجتماعی و سبک زندگی*، مشهد، دانشگاه بین‌المللی امام رضا.
- عسکری، فاطمه؛ عسکری، پرویز؛ عسکری، امیررضا. (۱۴۰۲)، «ازدواج سفید و راه‌های مقابله با آن»، *روانشناسی اجتماعی*، سال یازدهم، شماره ۶۹: ۱۵-۲۴.
- عشایری، طاها و جهان‌پرور، طاهره. (۱۴۰۳)، «تبیین جامعه‌شناختی ازدواج سفید (هم‌باشی سیاه)»، *اولین کنفرانس بین‌المللی روان‌شناسی، علوم تربیتی و علوم اجتماعی*.
- عزیزاده سامع، سونیا و جلیلیان آذر، زهرا. (۱۴۰۲)، «پیامدهای ازدواج سفید بر سلامت زنان در نظام حقوقی ایران»، *اولین کنفرانس ملی ارتقای سلامت و چالش‌های حقوقی و پزشکی*، مراغه.
- علی‌وردی‌نیا، اکبر؛ اوصیاء، سیده المیرا؛ عباسی کلان، هادی. (۱۴۰۲)، «تبیین جامعه‌شناختی نگرش دانشجویان نسبت به ازدواج سفید: کاربست نظریه یادگیری اجتماعی ایکرز»، *مسائل اجتماعی ایران*، سال چهاردهم، شماره ۲: ۲۵۳-۲۸۷.
- گلچین، مسعود و صفری، سعید. (۱۳۹۶)، «کلان‌شهر تهران و ظهور نشانه‌های الگوی تازه‌ای از روابط زن و مرد»، *فصلنامه تحقیقات فرهنگی ایران*، سال دهم، شماره ۱: ۵۷-۲۹.
- گیدنز، آنتونی. (۱۳۹۲)، *چکیده آثار آنتونی گیدنز*، ترجمه: حسن چاوشیان، تهران: نشر ققنوس.
- گیدنز، آنتونی. (۱۴۰۰)، *دگرگونی عشق و صمیمیت: جنسیتی، عشق و شهوت‌پرستی در جوامع مدرن*، ترجمه: حسن چاوشیان، تهران: نشر کتاب پارسه.
- مرکز آمار ایران. (۱۴۰۱)، *نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۴۰۰*، تهران.
- مطلق، معصومه و قریشی، مهدیه. (۱۴۰۱)، «مطالعه جامعه‌شناختی پدیده هم‌باشی در شهر تهران»، *پژوهش مسائل اجتماعی ایران*، سال دوم، شماره ۵: ۳۱-۶۹.
- مظفری، افسانه. (۱۴۰۲)، «ازدواج سفید و پیامدهای آن»، *اولین کنفرانس بین‌المللی روان‌شناسی، علوم اجتماعی، علوم تربیتی و فلسفه*، بابل.

- Adebayo, Adebayo. (2019). The effect of cohabitation on academic performance of students in Nigerian higher institutions. *Nigerian Journal of Educational Research*, 15(3), 55–70.
- Adeniyi, Adebayo O. (2019). The effects of cohabitation on academic performance of the students in tertiary institutions Nigeria. *International Journal of Sociology and Anthropology Research*, 5(2), 10–15.
- Arişoko, Tunde. (2014). Economic influences on students' cohabitation in Nigerian universities. *Journal of Youth & Society*, 22(1), 73–89.
- Arisukwu, Chinedu O. (2014). Cohabitation among University of Ibadan undergraduate students. *Journal of Humanities and Social Sciences*, 3(5), 18–29.
- Aun, Thompson Toryuha., Ajala, Toluwanimi., McDaniel, Judith., Mbakeren, —., Adewumi, Baliqis., Odun-Ayo, Daniel., & Tolulope, —. (2023). Causes and consequences of cohabitation among tertiary institution students in Kwara State, Nigeria. —, 2682–6135.
- Avon, Francis., Adewale, Mary., & Ogunleye, Samuel. (2023). Cohabitation among students in Nigerian tertiary institutions: Causes and consequences. *Journal of African Sociology*, 10(2), 45–66.
- Bumpass, Larry., & Lu, Hsien-Hen. (2000). Trends in cohabitation and implications for children's family contexts in the US. *Population Studies*, 54, 29–41.
- Duyilemi, Adenike N., Tunde-Awe, Bamidele M., & Adekola, Lukman O. (2018). Cohabitation in Nigeria tertiary institutions: A case study of Adekunle Ajasin University, Akungba-Akoko, Ondo State Nigeria. *International Journal of Social Sciences & Humanities*, 4(2), 19–29.
- Elise, Elizabeth. (2004). Cohabitation: Just a phase? *Psychology Today*, 37, 28.
- Inglehart, Ronald., & Baker, Wayne E. (2000). Modernization, cultural change, and the persistence of traditional values. *American Sociological Review*, 65(1), 19–51.
- Kiernan, Kathleen. (2004). Unmarried cohabitation and parenthood in Britain and Europe. *Law & Policy*, 26(1), 33–55.
- Lilian, Deborah. (2022). Cohabitation in Turkey: Between Western values and Islamic tradition. *Turkish Journal of Sociology*, 18(4), 99–122.
- Lincoln, Yvonna S., & Guba, Egon G. (1985). *Naturalistic inquiry*. Beverly Hills, CA: Sage Publications, Inc.
- Muhinat, Bello. (2022). Causes and consequences of cohabitation among students of Federal Polytechnic Offa, Kwara State, Nigeria. *Journal of Social Sciences Education*, X(1), January–April, xx–xx.
- Murrow, Charles., & Shi, Ling. (2010). The influence of cohabitation purpose on relationship quality: An examination in dimension. *The American Journal of Family Therapy*, 38(5), 379–412.
- Ojewola, Fisayo O., & Okinduyo, Temitope E. (2017). Prevalence and factors responsible for cohabitation among undergraduates of Adekunle Ajasin University, Ondo State, Nigeria. *American Journal of Educational Research*, 5(6), 650–654.

- Onabanjo, Mary., & Yewande, Adebimpe. (2024). University students' perceptions and consequences of cohabitation in Nigeria. *Journal of Education and Society*, 19(1), 33–51.
- Perelli-Harris, Brienna., Sigle-Rushton, Wendy., Kreyenfeld, Michaela., Lappaegard, Trude., Keizer, Renske., & Berghammer, Caroline. (2010). The education gradient of childbearing within cohabitation in Europe. *Population and Development Review*, 36(4), 775–801.
- Perelli-Harris, Brienna., & Gerber, Theodore P. (2010). Nonmarital childbearing in Russia: Second demographic transition or pattern of disadvantage? *Demography*, 48(1), 317–342.
- Risman, Barbara., Hill, Carolyn., Rubin, Zick., & Peplau, Letitia. (1981). Living together in college: Implications for courtship. *Journal of Marriage and the Family*, 43, 77–83.
- Seltzer, Judith A. (2000). Families formed outside of marriage. *Journal of Marriage and Family*, 62(4), 1247–1268.
- Smock, Pamela J. (2000). Cohabitation in the United States: An appraisal of research themes, findings, and implications. *Annual Review of Sociology*, 26(1), 1–20.
- Stanley, Scott M., Rhoades, Galena K., & Markman, Howard J. (2006). Sliding versus deciding: Inertia and the premarital cohabitation effect. *Family Relations*, 55(4), 499–509.
- Waller, Maureen., & Peters, Elizabeth H. (2008). The risk of divorce as a barrier to marriage among parents of young children. *Social Science Research*, 37, 1188–1199.
- Weigel, Daniel J., Brown, Christina., & O'Riordan, Ciaran K. (2011). Everyday expressions of commitment and relational uncertainty as predictors of relationship quality and stability over time. *Communication Reports*, 24(1), 38–50.
- Yewande, Oladejo., & Mayowa, Oseni. (2024). A sociological analysis of cohabitation among students in a selected Nigerian university. *European Review of Applied Sociology*, 17, 12–24. <https://doi.org/10.2478/eras-2024-0002>.

استناد به این مقاله: معظمی، سما. (۱۴۰۳). دلایل، تحلیل زمینه‌ای (علل و پیامدهای) هم‌باشی در شهر تهران، پژوهشنامه مددکاری اجتماعی، ۱۱ (۴۲)، ۲۷۱–۲۲۵.



Social Work Research Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.